

Yehuda's Blessing – Eternal Kingship?

YAAKOV'S FAREWELL ADDRESS

Before his death, Yaakov gathered his twelve sons and described to them "what will happen to them at the end of days" ("אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים"). To what time period does this enigmatic phrase refer? Does it refer to the end of the lives of Yaakov's sons themselves, to their descendants in the period when the Israelite nation was still composed of tribes, or to Messianic times? Is Yaakov's last speech a collection of blessings or prophecies? Do his words refer to specific events and eras? The answers to these questions have implications for understanding Yaakov's words to each and every one of his sons, but they have particular importance for interpreting the contents of his address to Yehuda.

YEHUDA'S BLESSING

The crowning point of Yaakov's words to Yehuda is in [Bereshit 49:10](#):

EN/HE

לֹא יָסוּר שֹׁבֵט מִיְהוּדָה וּמַחְקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים.

While both the contents and context of this verse seem to indicate that Yehuda is being assigned a position of leadership, the verse defies attempts at translation, as multiple different interpretations have been suggested for almost every word in the sentence. Some of the obvious questions are:

- What are a "שֹׁבֵט" and a "מַחְקֵק", and what leadership roles do they symbolize?
- Is "שִׁילָה" a person, object, or place, who or what will be coming ("יָבֹא"), when, and why?
- What is the meaning of "יִקְהַת" and who are the "עַמִּים"?

After one adds to the mix the general question of to what era Yaakov is referring, and then tries to harmonize the resulting picture with the vast periods in our history in which we have **not** had leaders from the tribe of Yehuda, the result is complex indeed.

In [Approaches](#), we will examine how commentators throughout history attempted to interpret this verse, define the role(s) of Yehuda that Yaakov was foretelling, and respond to competing Christian claims.

Yehuda's Blessing – Eternal Kingship?

Exegetical Approaches

Eternal Davidic Dynasty

Yaakov is telling Yehuda that the Davidic dynasty will last forever, through the coming of the Mashiach.

SOURCES: [Qumran Commentary on Bereshit, Testament of Yehuda, Targumim, Bavli Sanhedrin, Bereshit Rabbah](#),^[1] [R. Shemuel b. Chofni Gaon, Rashi](#),^[2] [R. Avraham b. HaRambam, Ramban, Daat Zekeinim #2,4, Rashba, Ran, Tzeror HaMor, Akeidat Yitzchak, Seforno, Alshikh](#)

Exile and cessation of monarchy – This approach must attempt to reconcile a blessing of eternal kingship with the reality that there has not been a king of Davidic ancestry for thousands of years. These commentators resolve this difficulty in various ways:

- **Eternal but not continuous** – The Testament of Yehuda and Rashba propose that Yaakov is not promising Yehuda that the kingship will never depart from Yehuda, but rather that, though there might be periods in which Yehuda loses the kingship, these will not last forever.^[3]
- **Only when a monarchy exists** – Qumran Scroll 4Q252, Ramban, Ran, and others assert that Yaakov is not promising that there will always be a king, but only that whenever there is a king over Israel, he will be from the tribe of Yehuda.^[4]
- **Beginning with the Messiah** – R. Bachya understand Yaakov to be promising that kingship will never depart from Yehuda, but this will begin only in the Messianic era.^[5]
- **Expanded definition of ruler** – Rashi,^[6] R. Avraham b. HaRambam, and Akeidat Yitzchak assert that the verse is not referring specifically to kingship but to other positions of leadership as well.^[7] Thus, in the period of exile, though there was no Davidic monarchy, the Patriarchs of the Sanhedrin and Exilarchs were all from the Davidic line.^[8]
- **Unrealized blessing** – One could also suggest that Yaakov's words are a blessing, but not a promise or prophecy, and that they simply did not come true.^[9]

"בְּאַחֲרֵי הַיָּמִים" – Many of these commentators^[10] understand the phrase to refer to Messianic times. Others,^[11] though, suggest that it refers to the period after the Exodus or the conquest of the land.^[12]

Blessing or prophecy? R. Avraham b. HaRambam and Ran assert that Yaakov's words are promises or prophecies and not just blessings.

"שֵׁבֶט" – These commentators understand this term to refer to a staff of a ruler, but they disagree regarding the nature of this leadership.^[13]

- **Specifically a king** – Ramban, Rashba, Tzeror HaMor, and Seforno.
- **General positions of authority** – Talmud Bavli, Onkelos, Targum Pseudo-Jonathan, Rashi, R. Avraham b. HaRambam, and Akeidat Yitzchak.^[14]

"מַחֲקֵק" – Although all of these exegetes relate the word to the root חקק and חק, they differ regarding to

whom this phrase refers:

- **Political leaders** (such as the heads of the Sanhedrin) – Rashi.
- **Legislators or judicial scribes** – R. Avraham b. HaRambam, Ramban, Tzeror HaMor, Seforno.^[15]
- **Educators** – scribes, teachers of Torah, members of Sanhedrin who write or teach the law – the various Targumim, Bereshit Rabbah.^[16]

"עד"

- **Until** – Most of these commentators attach the word "עד" to the second half of the verse, "עד כִּי יָבֹא, "שִׁילָה".^[17] They interpret the word as "until", but with the connotation of a culmination rather than a cessation.^[18] Thus, kingship will not depart from Yehuda until and including the era of the Mashiach.^[19]
- **Forever** – Rashba, R. Bachya, and Daat Zekeinim,^[20] though, maintain that "עד" concludes the first clause of the verse "לֹא יִסּוּר שְׁבֹט מִיְהוּדָה וּמִחֻקֵּי מִבֵּין רַגְלָיו עַד" and means "לעֵד" or forever.^[21] Rashba and Daat Zekeinim explain that kingship will not depart from Yehuda forever (though it might depart temporarily), while R. Bachya says that kingship will never depart from Yehuda once the Mashiach comes.^[22]

"שִׁילָה" – According to all of these commentators, "שִׁילָה" refers to the Mashiach or his time period. Yet, they vary greatly in how they arrive at this conclusion:

- **Revocalizations** – Bereshit Rabbah (Albeck) interprets "שִׁילָה" as if it were two words and vocalized "שִׁי לו", i.e. the one to whom tribute belongs. Alternatively, the Targumim and Rashi read "שִׁילָה" as if vocalized "שָׁלו", or the one to whom kingship belongs.
- **Proper name** – In Bavli Sanhedrin, the students of R. Sheila propose that "שִׁילָה" is the proper name of the Mashiach.^[23]
- **Related words** – R. Shemuel b. Chofni, Ramban, and Akeidat Yitzchak relate "שִׁילָה" to the word שִׁילָה and assert that it thus refers to a son or descendant. Seforno suggests that "שִׁילָה" is related both to the root שול and the word שלום and thus refers to the final era of peace (i.e. the era of Mashiach).^[24]

"וְלוֹ יִקְרָה עַמִּים" – This phrase could refer either to a period of subservience by the nations,^[25] a punishing of the nations,^[26] a gathering of the nations,^[27] or the like.

Limited Term of Leadership

Yaakov's words to Yehuda refer to only a temporary epoch of leadership, and say nothing about an eternal one.

SOURCES: [Rashbam](#), [Ibn Ezra](#), [R. Yosef Bekhor Shor](#), [Chizkuni](#), [R. Yosef ibn Kaspi](#), [Shadal](#), [Hoil Moshe](#)

Period of leadership – These commentators differ regarding the time period about which Yaakov was speaking and the duration of Yehuda's leadership:

- **Egypt to Conquest** – Hoil Moshe maintains that Yaakov is referring to Yehuda's leadership role from his own time until the period of the Conquest. Yaakov emphasizes how even after coming to the land, Yehuda would still play an important leading role.

- **David's reign** – According to Ibn Ezra, R. Yosef Bekhor Shor, and Shadal, Yaakov is telling Yehuda that his tribe will maintain a leadership role from the present all the way through to when David emerges as the dynastic founder. Yaakov does not relate, though, to the duration of the monarchy.^[28]
- **United Monarchy** – Rashbam and Chizkuni assert that Yaakov is speaking of a more limited period of rule, from David's initial reign until the split of the kingdom.^[29]
- **First Temple Period** – According to Ibn Kaspi, Yaakov is foretelling that the Davidic rule will extend from David until Tzidkiyahu, the last Judean king before the destruction of the first Beit HaMikdash.

Exile and cessation of monarchy – As Yaakov was speaking of only a temporary period of rule, the fact that the dynasty did not endure forever is not problematic.^[30]

"בְּאַחֲרֵי הַיָּמִים" – Most of these commentators understand this to refer not to Messianic times in the distant future, but rather to the near future – the period of the Conquest or the Monarchy.^[31]

Blessing or prophecy? Chizkuni asserts that Yaakov's words were predictions of the future, but not necessarily blessings.^[32] Shadal further emphasizes that everything which Yaakov said came true.

"שֵׁבֶט" and "מַחֲקֶק" – Rashbam, Chizkuni and Ibn Kaspi understand "שֵׁבֶט" to refer specifically to the rod of kingship, while the others suggest that it can be connected to any position of authority or rule.^[33] Rashbam and Shadal assert that "מַחֲקֶק" is parallel to "שֵׁבֶט", while Ibn Ezra, Chizkuni and Ibn Kaspi think it refers to the king's scribe who sits at his feet.^[34]

"עַד" – According to this approach, "עַד" is part of the clause "עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה" and means "until". For Rashbam, Chizkuni, and Ibn Kaspi, this implies that at this point, Yehuda's kingship will cease to exist.^[35] R"Y Bekhor Shor also understands "עַד" as an endpoint, but he explains that after Shiloh, Yehuda's minor leadership role will end and his real role as king will begin. Ibn Ezra, Shadal and the Hoil Moshe, though, think that "עַד" refers to a culmination – Yehuda's leadership will not end even after the era of Shiloh.^[36]

"שִׁילָה" – Commentators disagree in their understanding of the word:

- **The city Shiloh** – Most of these commentators assume the word refers to a location, the city Shiloh. The Hoil Moshe thinks that the verse is saying that Yehuda, who had previously held leadership positions, will lead also in the conquest of Shiloh.^[37] Shadal agrees that the verse refers to Shiloh in the period of Yehoshua, but suggests that Yaakov is saying that even after the Conquest and division of the land in Shiloh, Yehuda's authority will still hold.^[38] Ibn Ezra and R"Y Bekhor Shor, on the other hand, propose that the verse means that Yehuda's leadership will reach its apex when Shiloh is destroyed^[39] and David begins his reign.^[40] Finally, Rashbam asserts that Yaakov is saying that kingship will not depart from Yehuda until Rechavam goes to the Shiloh area^[41] to be coronated.^[42]
- **The prophet Achiyah who was from Shiloh** – Chizkuni^[43] suggests that Shiloh refers to a person, the prophet Achiyah HaShiloni. Until his arrival and prophecy to Yaravam regarding the split of the kingdom, the rod will not depart from Yehuda, but afterwards it will.^[44]
- **A mistake** – According to Ibn Kaspi, "שִׁילָה" means "his mistake".^[45] Yaakov is telling Yehuda that the rod of kingship will not depart until the mistake of Zidkiyahu, when he rebelled against Bavel, leading to

the destruction of the first Temple.^[46]

"וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים" –

- **Gather** – According to Rashbam, R"Y Bekhor Shor and the Hoil Moshe the word "יקְהַת" means to gather.^[47] Rashbam relates it to all the people who gathered to crown Rechavam, whereas R"Y Bekhor Shor assumes it refers to those who annointed David.^[48] The Hoil Moshe, though, asserts that it refers to those who gathered around Yehuda to fight during the conquest.^[49]
- **Listen** – Ibn Ezra and Shadal says instead that "יקְהַת" means to listen and be obedient,^[50] and the verse foretells that all will respect and listen to Yehuda and David.

Not Speaking of Kingship

Yaakov is not discussing the monarchy at all, but rather the tribe of Yehuda's role in educating or judging the nation.

SOURCES: [Sifre, Bereshit Rabbah \(Vilna\) #2](#),^[51] [Lekach Tov](#), [HaRekhasim Levik'ah](#)

Exile and cessation of monarchy – According to this approach, the verse says nothing about the monarchy and Yaakov never promised Yehuda eternal kingship. The fact that there has not been a king from the Davidic line in centuries is thus not problematic.

"שֵׁבֶט" – According to this position, the staff is not a scepter of kings but the rod of education or judgment.^[52] The verse refers to the scribes who teach Torah and to the heads of the Sanhedrin.

"מְחַקֵּק" – The term is parallel to "שֵׁבֶט".^[53]

"עַד" – Though none of these commentators address the meaning of the word explicitly, it seems that both Lekach Tov and HaRekhasim Levik'ah would understand the word as "until". Yaakov is telling Yehuda that his role as an educator will not cease until the coming of the Mashiach.^[54]

"שִׁלָּה" – Both Lekach Tov and HaRekhasim Levik'ah understand שִׁלָּה to refer to the Mashiach. Lekach Tov revocalizes the word so that it reads "שִׁלָּה", i.e. the one to whom tribute belongs.^[55]

"וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים" – Lekach Tov says this refers to the Mashiach's punishing and blunting the teeth of idolaters (related to הַקָּהָה), while HaRekhasim Levik'ah asserts that it speaks of his teaching them Torah.^[56]

^[1] Both opinions in the Albeck edition of Bereshit Rabbah speak of enduring leadership roles for the tribe of Yehuda. While the second position speaks only of the Mashiach (kingship), the first opinion includes other leadership positions such as Sanhedrin Patriarchs and Exilarchs which were extant at the time of Bereshit Rabbah. In the Vilna edition, the first position refers to the Mashiach, while the second may refer only to judicial and educational roles – see the "Not Kingship" approach below.

[2] Rashi fuses elements from Bavli Sanhedrin, Bereshit Rabbah (Albeck), and Onkelos.

[3] Rashba explains that the word "עַד" is connected to the first half of the verse ("לֹא יִסּוּר שֵׁבֶט מִיְהוּדָה וּמַחֲקֵק מִבֵּינֵינוּ") and should be translated as "לעד". The verse thus reads, "The scepter of kingship won't depart forever", rather than "The scepter of kingship will not depart... until (through) the coming of Shiloh". See below for more about the different understandings of "עַד", and see Prof. Richard Steiner's article, "[Four Inner-Biblical Interpretations of Genesis 49:10](#): On the Lexical and Syntactic Ambiguities of עַד as Reflected in the Prophecies of Nathan, Ahijah, Ezekiel, and Zechariah", JBL 132:1 (2013): 33–60, for an extensive analysis of the impact the interpretations of this word have on the meaning of the blessing.

Rashba is motivated to read the verse in this manner for polemical reasons. Christians claimed that Judean kingship would cease forever upon the arrival of the Messiah, and that the verse thus proved that Jesus is the Messiah and that there would be no further king of Judea. Rashba, thus, attempts to turn the tables in both regards by claiming that the verse is saying that kingship from Yehuda will cease only temporarily and will resume when the real Mashiach arrives. Rashba, moreover, prefers not to adopt Rashi's approach below (that the verse speaks of general leadership) so that he can prove that even before Jesus, there were other periods in which there was no king (even though there still may have been a leader from Yehuda).

[4] There can thus be many eras in history in which there was no ruler from the Davidic line, since in those times there was no monarchy at all. The position, though, must grapple with the reign of Shaul, the existence of the Israelite northern kingdom, and the Hasmonean dynasty, all of whom did not come from the tribe of Yehuda. Ramban explains that Shaul was chosen to be the initial ruler since Hashem did not really want to establish kingship yet, and as such, the first attempt was doomed to fail. He further claims that Yaakov's words were a command, and the non-Judean dynasties were all problematic since the kings went against the words of Yaakov. Consequently, he claims, each was punished and none of the dynasties succeeded. [Ramban asserts that even though the prophet Achiyah appointed Yaravam as king, he was meant only to be a temporary ruler, as the prophecy was "וְאַעֲנֶה אֶת זָרַע דָּוִד לְמַעַן זֹאת אֲךָ לֹא כָל הַיָּמִים".]

The Ran asserts that Yaakov's words were merely a prophecy and thus one cannot say (like Ramban) that certain kings were in violation because they did not heed these words. Also, if the words were a prophecy, the Ran assumes that they must come true. Thus, Ran claims instead that Yaakov's words mean that in periods when there is a monarchy, there will always be some ruler (even if not an exclusive one) from Yehuda. He attempts to explain away the problem from the Hasmonean dynasty by saying that they were not independent kings, but rather ruled under the authority of others.

[5] R. Bachya attributes this reading to his teacher Rashba, but though they explain the word "עַד" in the same way, they have different overall understandings of the verse. R. Bachya, like Rashba, explains that "עַד" is connected to the first half of the verse and means לעד. He, though, suggests that the verse is saying "Kingship will never depart from Yehuda... once Shiloh (Mashiach) comes." This, he says, is an answer to Christians as it proves that Mashiach has not yet arrived for kingship is still not in the hands of Yehuda.

[6] Onkelos seems to be taking this position as well, as he translates "שֵׁבֶט" to mean "עביד שולטון" rather than king. See also Targum Pseudo-Jonathan who translates "kings and rulers", and see below regarding "שֵׁבֶט".

[7] R. Avraham b. HaRambam points out that the word "שֵׁבֶט" does not need to refer to a king's scepter but can

speak of any rod of authority and leadership.

[8] Commentators living in early medieval times, when the institution of the Exilarch (and similar ones in other countries) still existed, could still think that such leadership positions would last until the time of the Mashiach. This position became increasingly difficult to uphold in later times when there was no descendant of David holding a clear position of leadership. Nevertheless, Akeidat Yitzchak suggests that, though weak, Davidic leadership never really ceased.

[9] None of the above exegetes take this approach. See also [Prophecy](#) for whether a prophecy must necessarily be realized.

[10] Ramban says so explicitly and points to our verse, while Seforno adduces support from other Biblical occurrences of the phrase (which he interprets as also referring to the Messianic era). See also the differing opinions in Bereshit Rabbah 98.

[11] See R. Shemuel b. Chofni and R. Avraham b. HaRambam.

[12] They understand our verse as being mainly a promise about David, even if the promise also extends to the era of the Mashiach.

[13] Both opinions are found in Bereshit Rabbah (Albeck).

[14] See above for how this difference of opinion affects their understanding of Yaakov's prophecy.

[15] While Tzeror HaMor maintains that the actual scribe will be from Yehuda (he says that David was learned in Torah and so he himself could advise and write, as evidenced by his authorship of Sefer Tehillim), according to Seforno, the scribe could be from a different tribe and the verse is merely saying that he will sit at the feet of the king from Yehuda. The difference of opinion might relate to how they understand the phrase "מְבִין רַגְלָיו". The Tzeror HaMor could render it as a descendant (similar to the term "יוצא ירך"), while Seforno reads it literally as one who will sit at the ruler's feet.

[16] The Targumim do not elaborate on how this is true of the tribe of Yehuda specifically, but Bereshit Rabbah (Albeck) maintains that the Sanhedrin was housed in Yehuda and thus the teaching of halakhah is attributed to this tribe.

[17] This would appear to be indicated by the *אתנחתא* cantillation found on the word "רַגְלָיו" – see Shadal cited in the note below.

[18] Rashba brings "לא יתיצב איש בפניך עד השמדך אתם" in Devarim 7:24 as another example where "עד" does not connote finality.

[19] Seforno, in contrast, asserts that the word means only until, and that the Messianic era will indeed begin a new stage. Until the advent of the Mashiach, the king from Yehuda will rule over only his brethren, but thereafter, the Mashiach will rule over other nations as well.

[20] See the last opinion which he cites in the name of R. Yitzchak.

[21] Shadal points out that the cantillation marks argue against this reading. The *אתנחתא* (the highest level break) is on the word "רַגְלִיו", while there is only a *יתב* (a lesser break) on the word "עַד". This would suggest that the first segment of the verse ends after "וּמַחֲקֵק מִבֵּין רַגְלָיו" and "עַד" begins the next clause. However, see Prof. Steiner (*ibid*) who points out that the phrase "עַד כִּי" never appears elsewhere in poetry.

[22] Prof. Steiner (*ibid.*) suggests that the ambiguity really lies in the syntax of the verse. Rashba is reading the verse as it were broken up thus: [לא:] [אָסוּר שְׂבֹט מִיְהוּדָה וּמַחֲקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד] while R. Bachya is parsing it thus: [לא:] [אָסוּר שְׂבֹט מִיְהוּדָה וּמַחֲקֵק מִבֵּין רַגְלָיו] [עַד].

[23] As Rashi on the Bavli notes, the first three Amoraim in the Bavli (or their students) each assign a name to the Mashiach which nearly matches their own name.

[24] See also [R. D"Z Hoffmann](#). R. D"Z Hoffmann similarly says that "שִׁילָה" means rest like the word *שלוה* and refers to the city of Shiloh which was the home of the Mishkan. Metaphorically, he thus contends, it can also allude to Shiloh's replacement, Jerusalem, a city of peace, and the era of peace in which the Mashiach will arrive.

[25] See the Targumim here.

[26] See *Bereshit Rabbah*.

[27] This is how the Ran understands it.

[28] Shadal asserts that the verse which speaks of Yehuda's rule cannot be understood to refer to all generations, since all of Yaakov's prophecies referred to a much more limited scope of time, and not to the end of days.

[29] Shadal questions this approach because the context of Yaakov's words to Yehuda seem to be very positive, whereas foretelling the split of the kingdom is more of a curse.

[30] For Rashbam, Chizkuni, and Ibn Kaspi, it was even to be expected.

[31] This approach prefers to have Yaakov telling his children about events that are closer and more relevant to them than Messianic times.

[32] He proves this from the content of the speeches to Reuven, Shimon and Levi. He explains that verse 28, which says "וְזָאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אָבִיהֶם וַיְבָרַךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כָּבַרְתֶּם בְּרַךְ אֹתָם", refers not to the preceding words but to a separate blessing whose content is not written. Shadal, in contrast, thinks this verse refers to the preceding words of Yaakov, but says the word "bless" was chosen, even though some of the children were chastised, since the majority of Yaakov's words were blessings.

[33] The *Hoil Moshe* does not say so explicitly but from the rest of his comments this would be the logical explanation.

[34] Shadal understands that the scepter would lie at the king's feet.

[35] "עַד" would thus mean until this point, but not afterwards.

[36] For them, "עד" would mean until this point, and also after.

[37] He understands "בא" to refer, not to the arrival of something, but to a military coming or fighting.

[38] He points out that this will not be forever, but does not read that idea into the words of the verse.

[39] The word "בא" means will come to an end, as in the phrase "כי בא השמש" which refers to the setting sun.

[40] Ibn Ezra brings several alternative understandings of the phrase as well ["when the son arrives" ("שילה" = שלי), or "when he to whom the kingship belongs arrives" ("שלו" = שילה)], but agrees that the phrase relates to the beginning of David's reign.

[41] Rashbam maintains that Shechem was adjacent to Shiloh.

[42] At that point, though, the other tribes will appoint Yaravam as king.

[43] See his second opinion. This position also appears in the Oxford manuscript of the Tanchuma – see Buber's Introduction to his edition of the Tanchuma, p.139.

[44] Both Rashbam and Chizkuni maintain that their explanations are a response to heretics. By claiming that the verse is speaking about the period of the united monarchy only (and not the Messianic era) they prevent anyone from making claims about Jesus as the Messiah.

[45] He relates it to the word של in Shemuel II 6:7, "וינחהו שם האלהים על השל".

[46] Ibn Kaspi is not bothered by the existence of kings who reigned in the Northern Kingdom, since concurrently there were still kings from the Davidic line. He probably prefers this reading over that of Rashbam or Chizkuni since it allows Yaakov to be speaking about an extensive period of rule and not just two generations. As such, it is a much more positive blessing.

[47] The Hoil Moshe points to the related words, קהלת and להקת נביאים as evidence.

[48] As one would assume that only Israelites (and not "nations") gathered, Rashbam explains that Shelomo had reigned over many nations and some of these gathered as well. There is no evidence for this in the verses, which, in contrast, say: "כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו". R"Y Bekhor Shor does not relate to the problematic word at all.

[49] See above for how this works with their general understandings of the verse.

[50] They points to Mishlei 30:17, "עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם", as support.

[51] See note above regarding the differing editions of Bereshit Rabbah.

[52] See Bereshit 46:28 where Yehuda himself is assigned a guiding role "להורת לפניו גשנה" and see the opinion in Bereshit Rabbah 95 which interprets this as Yaakov instructing Yehuda to set up a house of study.

[53] While Lekach Tov understands "שבת" to refer to scribes and "מחוקק" to the Sanhedrin, Bereshit Rabbah suggests the opposite. Both sources, though, view each term as related to teaching Torah.

[54] According to HaRekhasim Levik'ah, this role will continue beyond, as that is what the Mashiach himself will do as well. He points out how this role has in fact been taken by the tribe of Yehuda throughout the period of the second Beit HaMikdash and beyond.

[55] See Bereshit Rabbah (Albeck) above.

[56] As evidence of this understanding, he cites a verse from Mishlei 30:17, "עַיִן תִּלְעַג לְאָב וְתִבּוֹז לִיקָהָת אֲמִם".

Yehuda's Blessing – Eternal Kingship?

Sources

BIBLICAL TEXTS

בראשית מ"ט: א'

(א) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאֶסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים.

בראשית מ"ט: ח'-י"ב

(ח) יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּד אַחִיד יָדָד בְּעֶרְףְּ אֲבִיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ בְּנֵי אֲבִיךָ. (ט) גּוֹר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטָּרְף בְּנֵי עֲלִית כָּרַע רַבֶּץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יִקְיַמְנוּ. (י) לֹא יִסּוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה וּמַחֲקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים. (יא) אֶסְרֵי לְגַפָּן עִירָה וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו כַּבֵּס בַּיַּיִן לְבָשׁוּ וּבָדָם עֲנָבִים סוּתָה. (יב) חֲכָלִילֵי עֵינַיִם מִיָּוֶן וּלְבָן שֵׁנִים מִחֶלֶב.

CLASSICAL TEXTS

יובליס ל"א: י"ב-ל"ב

(יב) ויבוא יעקב אל יצחק אביו אל חדרו אשר ישן שם, ושני בניו עימו. (יג) ויתמוך יד אביו, ויקוד וישקהו, ויפול יצחק על צוארי יעקב בנו ויבך על צואריו. (יד) והחושך מש מעיני יצחק, וירא את שני בני יעקב לוי ויהודה, ויאמר: הבניך הם אלה בני, כי כמוהם כמוך. (טו) ויאמר אליו כי באמת בניו הם. ויאמר, אמנם ראיתי כי באמנה בני המה. (טז) ויקרבו אליו ויפן וישק להם ויחבק אותם יחדו... (כח) וליהודה אמר: יתן לך ה' כח וגבורה למען תבוס כל משנאיך. (כט) הוה גביר אתה ואחד בניך על בני יעקב, שמך ושם בניך ילך ויפרוץ על כל הארץ ועל הערים. (ל) אז ייראו הגוים מפניך, וכל העמים יחתו וכל מתי חלד יחתו. (לא) בך יושע יעקב, ובך יפדה ישראל. (לב) והיה בשבתך על כסא הכבוד תגדל צדקתך שלום על כל זרע בני ידידיה. (לב) מברכך ברוך, וכל משנאיך ומעניך ואורריך יכרתו ויאבדו מן הארץ ויהיו ארורים.

תרגום השבעים בראשית מ"ט: ח'-י"ב

(8) loudas, may your brothers praise you; your hands be on the back of your enemies; your father's sons shall do obeisance to you. (9) A lion's whelp you are, loudas; from a shoot, my son, you went up. When you reclined, you slept like a lion and like a whelp. Who will rouse him? (10) A ruler shall not be wanting from loudas and a leader from his thighs until the things stored up for him come, and he is the expectation of nations. (11) Binding his foal to a vine and his donkey's foal to the tendril, he shall wash his robe in wine and his garment in the blood of a bunch of grapes; (12) his eyes are gladdening from wine, and his teeth are more white than milk.

מגילת קומראן 4Q252 קטע ו' טור ה'

- 1 [לו]א יסור שליט משבט יהודה בהיות לישראל ממשל
- 2 [לוא י]כרת יושב כסא לדויד כי המחקק היא ברית המלכות
- 3 [ואל]פי ישראל המה הדגלים vacat עד בוא משיח הצדק צמח
- 4 דויד כי לו ולזרעו נתנה ברית מלכות עמו עד דורות עולם אשר
- 5 שמר [] התורה עם אנשי היחד כי
- 6 [] היא כנסת אנשי
- 7 [] נתן

צוואת יהודה כ"א-כ"ד

פרק כא

(א) ועתה בני הנני מצוה אתכם אהבו את-לוי למען תשארו ואל-תתנשאו עליו למען אשר לא-תשמדו. (ב) כי לי נתן אלהים את-המלוכה ולו את-הכהנה וישם את-המלוכה תחת הכהנה. (ג) לי נתן את-אשר על-הארץ ולו את-אשר בשמים. (ד) כי כאשר גבהו השמים מעל-הארץ כן גבהה כהנת אלהים ממלכות הארץ אם-לא תסור בחטאה מאחרי ה' ומלכות הארץ תמשל-בה. (ה) כי מלאך ה' אמר אלי בו בחר ה' על-פניך לקרבו אליו ולאכל משלחנו ולהקריב לפניו בכורים ממטעמי בני ישראל ואתה תהיה מלך בישראל. (ו) ותהיה ביניהם כים כי כאשר בו יתרוצצו צדיק ורשע אלה אסירים ואלה עשירים ככה יהיה גם-בך כל-מין האדם אלה מסכנים יהיו ובשבי ילכו ואלה עשירים חומסי הון-זרים. (ז) כי המלכים כתנינים יהיו ויבלעו בני-איש כדגים ובנים יקחו לעבדים ובתים ושדות ומקנה ורכוש יגזלו. (ח) ובבשר רבים ישביעו עורבים ועגורים והמה יפלו ברעה ויתגאו בתאות-בצע. (ט) ונביאי השקר כסופות יהיו וירדפו כל-אנשי צדק.

פרק כב

(א) וה' יביא עליהם ריבות איש באחיו ומלחמות תמיד תהיינה בישראל. (ב) ובזרים יבא הקץ למלכותי עד-אשר תבוא תשועת ישראל עד-יופיע אלהי הצדק להשקיט בשלום יעקב וכל-הגוים והוא ישמר כח-מלכותי עד-עולם. (ג) כי שבועה נשבע ה' לבלתי השמיד את-המלוכה מזרעי עד-עולם.

פרק כג

(א) ועתה בני נעצבתי מאד על-הפשעים ועל-הכשפים אשר תעשו נגד המלוכה כי תלכו אחרי המעוננים הידעונים ורוחות התהו. (ב) את-בנותיכם תעשו למחוללות ולקדשות ותתערבו בכל-תועבות הגוים. (ג) ועל-הדברים האלה יביא ה' עליכם רעב ודבר מות וחרב רודפת מצור-אויבים וחרפת-אוהבים עולליכם ימותו את-נשיכם יגזלו את-רכושכם יבזו מקדש ה' יהיה לשרפת אש ארצכם שממה ואתם תהיו בשבי בין הגוים. (ד) ומבניכם יעשו סריסים לנשיהם. (ה) עד-אשר תשובו אל-ה' בלבב שלם ותשובו ותלכו בכל-מצותיו וה' ישקיף עליכם ברחמים ויוציא אתכם משבי הגוים.

פרק כד

(א) ואחרי כל-אלה יקום לכם כוכב מיעקב בשלום וקם איש מזרעו כשמש צדקה ויתהלך עם-בני אדם בתם ובצדק וכל-עולה לא תמצא בו. (ב) והשמים יפתחו-לו לשפך עליו רוח ברכה והוא ישפך רוח חן עליכם. (ג) ואתם תהיו לו בנים באמת ותלכו בחקותיו. (ד) ואז יזהיר שבט מלכותי ומגזעכם יצא חטר. (ה) וממנו יצמח שבט מישור לגוים לשפט ולהושיע את-כל-אשר יקרא אל-אלהים.

פשיטתא בראשית מ"ט: ח'-י'

לא נענד שבטא מן יהודא ומדבקנא מן בית רגלוהי עדמא דנאתא מן דדילה הי ולה נסבון עממא.

ספרי וזאת הברכה שנ"ב

ומה אני מקיים (בראשית מ"ט: י') לא יסור שבט מיהודה זו לשכת הגזית שנתונה בחלקו של יהודה.

בבלי סנהדרין ה'.

כדתניא: (בראשית מ"ט) לא יסור שבט מיהודה – אלו ראשי גליות שבבבל, שרודין את ישראל בשבט. ומחקק מבין רגליו – אלו בני בניו של הלל, שמלמדין תורה ברבים.

בבלי סנהדרין צ"ח:

ורבי יוחנן אמר: למשיח. מה שמו? דבי רבי שילא אמרי: שילה שמו, שנאמר (בראשית מ"ט) עד כי יבא שילה.

אונקלוס בראשית מ"ט: ח'-י"ב

(ח) יהודה את אודיתא ולא בהיתתא בך יודון אחך ידך תתקף על בעלי דבבך יתברון סנאך יהון מחזרי קדל קדמך יהון מקדמין למשאל בשלמך בני אבוך.
 (ט) שלטון יהי בשירויא ובסופא יתרבא מלכא מדבית יהודה ארי מדין קטלא ברי נפשך סליקתא ינוח ישרי בתקוף כאריא וכליתא ולית מלכו דתזעזעניה.
 (י) לא יעדי עביד שולטן מדבית יהודה וספרא מבני בנוהי עד עלמא עד דייתי משיחא דדיליה היא מלכותא וליה ישתמעון עממא.
 (יא) יסחר ישראל לקרתיה עמא יבנון היכליה יהון צדיקיא סחור סחור ליה ועבדי אוריתא באולפן עמיה יהי ארגוון טב לבושיה וכסותיה מילא מילא צבע זהורי וצבענין.
 (יב) יסמקון טורוהי בכרמוהי יטופון נעוהי בחמר יחורן בקעתיה בעבור ובעדרי עניה.

תרגום ניאופיטי בראשית מ"ט:ח'-י"ב

(ח) יהודה לך יודוך אחד ולשמך יתקרון כל יהודים ידיך יתפרעון לך מן בעלי דבבך יהוון מקדמין ושאלין בשלמך כל בנו דאבוך.

(ט) מדמה אנא לך יהודה לגור ברי לגור בר אריוון מן קטולוי דיוסף ברי את הויית משיזב מן דינה דתמר ברי את הויי נייח ושרי בגו קרבא היך אריה וכאריות ולית אומה ומלכו דתיקום לקובלך קדמך.

(י) לא פסקין מלכין מין דבית יהודה ואף לא ספרין מלפי אוריה מבני בנוי עד זמן דייתי מלכא משיחא דדידיה היא מלכותא וליה ישתעבדון כל מלכותא אומי.

(יא) מה יאי הוא מלכא משיחא דעתיד למיקם מן מדבית יהודה אסר חרציה ונפק לקרבא על שנאוי ומקטל מלכין עם שלטונין מסמק טורייא מדם קטיליהון ומחורר גלמתא מתרבי גובריהון לבושוי מעגעגין בדמא מדמי לרפוס ענבים.

(יב) מה ייאין עיינוי דמלכא משיחא מן חמרא זכוכא דלא למיחמי בהון גילוי עריין מלמשפך בהון דם זכיי שנוי נקיין מחל בא מלמיכל בהון חמיסיין וגזילין יסמקון טורייא מן גפנוי ומעצרתא מן חמרא ויתחורון גלמתא מן סגי עבור ועדרין דען.

תרגום המיוחס ליונתן בראשית מ"ט:ח'-י"ב

(ח) יהודה אנת אודיתא על עובדא דתמר בגין כן לך יהודון אחד ויתקרון יהודאין על שמך ידך יתפרעון לך מבעלי דבבך למפתק גירין להון כד יחזרון קדל קדמך ויהון מקדימין למישאל בשלמך בני אבוך.

(ט) מדמי אנא לך יהודה ברי לגור בר אריוון דמין קטוליה דיוסף ברי סליקתא נפשך ומדינא דתמר תהי משזיב נייח ושרי בתקוף הי כאריא והי כליתא דכד נח מן יקימיניה.

(י) לא פסקין מלכין ושליטין מדבית יהודה וספרין מאלפי אורייתא מזרעיה עד זמן די ייתי מלכא משיחא זעיר בנוי ובדיליה יתימסון עממא.

(יא) מה יאי מלכא משיחא דעתיד למיקום מדבית יהודה אסר חרצוי ונחית ומסדר סדרי קרבא בעלי דבבו ומקטל מלכין עם שולטניהון ולית מליך ושולטן דיקום קדמוי מסמק טוריא מן אדם קטיליהון לבושוי מעגעגין באדמא מדמא לעצור דענבין.

(יב) מה יאין הינון עינוי דמלכא משיחא כחמרא זכוכא מן למיחמי גילוי עיריין ושדיות אדם זכאי ושינוי נקיין מן חלבא דלא למיכל חטוף ואנוסא וכדין יסמקון טורוי ומעצרתיה מן חמרא וגולמתוי יחורון מן עללתא ומן דירין דעאן.

תרגום ירושלמי בראשית מ"ט:ח'-י"ב

(ח) יהודה לך יודון כל אחד ועל שמך יתקרון כל יהודאי ידך יתפרעון לך מבעלי דבבך יהוון מקדמין ושאלין בשלמך כל בנוי דאבוך.

(ט) מדמי אנא לך ברי יהודה לגור בר אריון מן קטלוי דיוסף את הויתא משזיב מן דינא דתמר ברי את הויתא זכאי ניח ושרי בגו קרבא היך אריא והיך אריותא ולית אומה ומלכו דתקים לקובלך.

(י) לא פסקין מלכין מדבית יהודה אף לא סברין מלפי אורייתא מבני בנוי עד זמן דייתי מלכא משיחא דדידיה הוא מלכותא וליה עתידין דישתעבדון כל מלכותא דארעא.

(יא) מה יאי הוא מלכא משיחא דעתידי למיקם מדבית יהודה אסר חרצוי ונפיק לקרבא לקביל שנאוי ומתקטלין מלכין עם שלטונין מסמק נהריא מדם קטליהון ומחור גולמתיה מן תרב גבריהון לבושי מעגעגין באידמא והוא מדמי לרפוס עינבין.

(יב) מה יאין אנון עינוי דמלכא משיחא למיחמי מן חמרא זכיכא מלמחמי בהין גילוי עריות ושפיכות דם זכיי שינוי בקיין כהלכה ממילך בהין חמסין וגזלין יסמקון טורוי מן גופני מעצרתיה מן חמריה יחוורון גולמתיה מן סיגוי עבור ועדרין דען.

בראשית רבה צ"ח:ז'-ח'

(ז) גור אריה יהודה, מלמד שנתן לו גבורה של ארי וחוצפה של גוריו, מטרף בני עלית, מטרפו של יוסף עלית ונתעלית, מטרפו של תמר עלית ונתעלית, כרע רבץ, מפרץ עד דוד, כרע שכב, מדוד עד צדקיהו, יש אומרים כרע רבץ מפרץ עד צדקיהו, כרע שכב מצדקיהו עד מלך המשיח, כרע רבץ בעוה"ז, כרע שכב לעתיד לבא, כרע רבץ בשעה שאין שונאים, כרע שכב בשעה שיש לו שונאים עמד כל קבל שונאים.

(ח) לא יסור שבט מיהודה, זה מכיר וגוי, ומחוקק מבין רגליו, שבא ונתחבט לפני רגליו, עד כי יבא שילה, זה מלך המשיח, ולו יקתה עמים, שהוא בא ומקהה שיניהם של עובדי כוכבים, ד"א לא יסור שבט מיהודה, זו סנהדרין שהוא מכה ורודה, ומחוקק מבין רגליו, אלו שני סופרי הדיינים שהיו עומדים לפניו אחד מימין ואחד משמאל, עד כי יבא שילה, נמנו ואמרו הלל משל מי, אמר רבי לוי מגלת יוחסים מצאו בירושלים וכתוב בה הלל מדוד, ר' חייא רבה מן דשפטיה בן אביטל, דבית כלבא שבוע מדכלב, דבית ציצית הכסת מן דאבנר, דבית כובשין מן דאחאב, דבית יצאה מן דאסף, דבית יהוא מן ציפורן, דבית ינאי מן דעלי, רבי יוסי בר חלפתא מן דיונדב בן רכב, רבי נחמיה מדנחמיה התרשתא.

בראשית רבה (אלבק) צ"ז:י'

(ט) גור אריה יהודה אמ' ר' חמא בר' חנינא זה משיח בן דוד שיצא משני שבטים, אביו מיהודה ואמו מדן, ובשניהן כת' אריות גור אריה יהודה, דן גור אריה (דברים ל"ג:כ"ב). מטרף בני עלית אמ' לו ליהודה בני מסולק אתה מאותו עון שאמרת טרף טרף יוסף (בראשית ל"ז:ל"ג).

(י) לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את עם ישראל במקל, ומחוקק מבין רגליו אילו נשיאים שלבית רבי שמלמדים תורה ברבים בארץ ישראל, ד"א לא יסור שבט מיהודה זה משיח בן דוד שעתיד לרדות את המלכות במקל שני תרעם בשבט ברזל (תהלים ב' ט'), ומחוקק מבין רגליו אילו יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים שמורין הלכות בישראל בסנהדרין גדולה, שהיא יושבת בלשכת הגזית בחלקו שליהודה שני ומשפחות סופרים יושבי יעבץ וגוי' (דברי הימים א' ב' נ"ה). עד כי יבא שילה שעתידין כל אומות העולם להביא

דורון למשיח בן דוד שני בעת ההיא יובל שי לה' צבאות (ישעיה י"ח: ז'), סרס את המקרא ודרשיהו יובל שי ואי אתה מוצא אלא שילה. ולו יקתת עמים זו ירושלם שעתידה להקהות שיניהן שלאומות העולם שני ביום ההוא אשים את ירושלם אבן מעמסה (זכריה י"ב: ג').

איכה רבה א': נ"א

דבי ר' שילה אמרי, שילה שמו של משיח, שנא' (בראשית מ"ט) עד כי יבא שילה, שלה כתיב.

MEDIEVAL TEXTS

ר' שמואל בן חפני גאון בראשית מ"ט: ט'-י'

(ט) ובאמרו: גור אריה יהודה – המשיל את מלכות בית דויד לאריה משום גבורתו ורוב טרפו, וכאמרו בעניין דימוי ישראל (מיכה ה': ז'): והיה שארית יעקב בגוים בקרב עמים רבים כאריה בבהמות יער וגו' ואמר גם כן על דימויו (יחזקאל י"ט: ב'): מה אמך לביא בין אריות רבצה בתוך וגו'. והזכיר את גבורת דויד באמרו (שמואל ב' י"ז: י'): והוא גם בן חיל אשר לבו כלב האריה וגו'. וכאשר היה יעקב ממשיל את השבטים לבעלי החיים ולחיות טרף, בדמותו אותם, למיחדים שבהם, כפי שאני עתיד לפרש זאת, המשיל את יהודה לאריה כי כשם שהאריה הוא הגיבור בחיות, כאמרו (משלי ל': ל'): ליש גבור בבהמה ולא ישוב מפני כל, כך יהודה הוא הגיבור בשבטים, וכאמרו (דברי הימים א' ה': ב'): כי יהודה גבר באחיו וגו', אם כי משה רבינו כבר המשיל את דן לאריה, באמרו (דברים ל"ג: כ"ג): דן גור אריה יזנק וגו', ואין זה אלא בגלל גבורת שמשון, שהוא מצאצאיו, וכאמרו (שופטים י"ד: ה'-ו'): והנה כפיר אריות שאג לקראתו. ותצלח עליו רוח ה' וישסעהו כשסע הגדי ומאומה אין בידו וגו'. וכיון שיעקב דימה את יהודה לאריה, מדוע איפוא, דימהו לגור אריה והוא פחות בגבורה מן האריה? ונאמר שאפשר, כי דימויו אותו לגור אריה מכוון לראשית ימי דויד, כי אז היה חלש ורק אחר כך גדל כחו, וכאמרו (שמואל ב' ה': י'), דברי הימים א' י"א: ט'): וילך דוד הלוח וגדול וה' אלהי צבאות עמו. ואומרים, כי הסיבה לדימויו של דויד לאריה היא, כי כשם שהאריה מוחה את עקבותיו בזנבו, כדי שלא יבקשוהו הציידים, כך היה בדויד עם שאול, וכאמרו (שמואל א' כ"ג: כ"ב): לכו נא הכינו עוד ודעו וראו את מקומו אשר תהיה רגלו מי ראהו שם כי אמר אלי ערם יערם הוא. ויש אנשים שעושים השוואה בין מאמרו של בלעם (במדבר כ"ד: ט'): כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו – לבין פסוק זה, והם מבקשים להתאים בין שני הביטויים השונים ועושים זאת מפני שוני הזמנים והשתנות מצבי בית דויד בהם. ומאמרו פה: כרע רבץ – הריהו מכוון בו אם כן למצבם מפרץ ועד דויד. ובאמרו שם: כרע שכב – הריהו מתכוון למצבם מדויד עד זמנו של צדקיהו. וייתכן, שמאמרו: כרע רבץ רומז על מצבם מזמן פרץ ועד צדקיהו. ובאמרו: כרע שכב הוא רומז על מצבם בעולם הזה ואמרו: כרע שכב מוסב על מצבם בעולם הבא.

(י) ובאמרו: לא יסור שבט, חילק את מצבו של שבט יהודה לשני חלקים: אחד מהם אמרו: שבט, והוא מתכוון בזה למלוכה, כמו אמרו (תהלים מ"ה: ז'): שבט מישר שבט מלכותך, ואמרו (עמוס א': ח'): ותומך שבט מאשקלון, ואמרו (ישעיה ט': ג'): שבט הנגש בו. והחלק השני אמרו: ומחקק – והוא מתכוון בו למחוקק חוקים טובים, כאמרו (שופטים ה': ט'): לבי לחוקקי ישראל וגו'. הלא תראה את תיאורו של יהודה באמרו (תהלים

ס' ט', ק"ח ט'): יהודה מחקקי. וזהו מצב בית דויד בזמן המלוכה ובזמן הגלות. וייתכן שהתכוון באמרו: שבט – לשבט נוסף על שבטו, והוא בזמן רחבעם, כאמרו (מלכים א' י"א: ל"ו): ולבנו אתן שבט אחד, ואמר (מלכים א' י"א: ל"ב): והשבט האחד יהיה לו. ומתכוון באמרו: ומחקק – לחקיקת המצוות וענייני חיוביהן שהם ביאורי המצוות, וכאמרו (משלי ל"א: ה'): ישתה וישכח מחקק. וייתכן שהתכוון באמרו: שבט ומחקק – למצבם בזמן הגלות, והתכוון איפוא, באמרו: שבט לנמצאים מהם בארץ ישראל, והתכוון באמרו: ומחקק, למנצאים מהם בעראק. וזה מה שחשבו בזה קדמונינו בתלמוד. ואולם אמרו: עד כי יבא שילה – הרי הוא פורש פירושים שונים, אחד מהם נשילה ונשירה גזורות מאמרו (איוב כ"ז: ח'): כי ישל אלוה נפשו וגוי, (דברים י"ט: ה'): אשר שם קץ למלכות בית דויד, וכאמרו: והגלה את כל יהודה בבלה, ועליו ונשל הברזל וגוי, ונשל גוים רבים וגוי. אמרו: והתכוון בזה לנבוכדנצר אמר (חבקוק ב' ח'): כי אתה שלות גוים רבים וגוי. וכבר נתפרש גם כן על שילה מקום המקדש, ושלא תגיע הראשות ליהודה עד שלא ייפסק ענין שילה, ומביאים כעדות את אמרו (תהלים ע"ח: ס'): ויטש משכן שלו, אח"כ אמר (תהלים ע"ח: ס"ח): ויבחר את שבט יהודה וגוי. והפירוש המתקבל על דעתנו הוא, שהתכוון בו לבנו וזרעו וכאמרו (דברים כ"ח: נ"ז): ובשליטה היוצת מבין רגליה ובבניה וגוי. ותחזק זאת קריאת הקדמונים לעובר: שליה, וגם כן (שבת קכ"ח:): ומזלפין מי שליא, שתרגומו: וירססו מי שפיר של העובר. וכאן הוא מתכוון למשיח בן דויד, וכאמרו עליו (ישעיה י"א: א'-ב'): ויצא חטר מגזע ישי וגוי ונחה עליו רוח ה' וגוי. ואולם אמרו: ולו יקתה עמים, הריהו כמו שאמר עליו (תהלים ע"ב: י"א): וישתחו לו כל מלכים וגוי, ואמר (ישעיה י"א: י'): שרש ישי אשר עמד לנס עמים וגוי. ואם יאמר אומר: כלום סבור אתה שמצבם של בית דויד יתחזק רק עד שיבוא המשיח, ייאמר לו: הנה המשיח עליו השלום הוא מהם ועל כן כאשר יבוא יחזק ויבצר את מצבם. ויהיה איפוא אמרו: עד כי יבא שילה, זה אשר יחזק את העניין ויבסס אותו.

רש"י בראשית מ"ט: ח'-י'

(ח) יהודה אתה יודוך אחיך – לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה לסוג לאחוריו (שלא יוכיחו על מעשה תמר) וקראו יעקב בדברי רצוי יהודה לא אתה כמותם. ידך בערף אויביך – בימי דוד, שנאמר (שמואל ב' כ"ב: מ"א) ואויבי תתה לי עורף. בני אביך – על שם שהיו מנשים הרבה לא אמר בני אמך, כדרך שאמר יצחק (בראשית כ"ז: כ"ט).

(ט) גור אריה – על דוד נתנבא, בתחלה גור (שמואל ב' ה': ב') בהיות שאול מלך עלינו אתה הייתה המוציא והמביא את ישראל, ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם, וזהו שתרגם אונקלוס שלטון יהא בשרויא, בתחלתו. מטרף – ממה שחשדתיך (בראשית ל"ז: ל"ג) בטרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו, וזהו יהודה שנמשל לאריה. בני עלית – סלקת את עצמך, ואמרת (בראשית ל"ז: כ"ו) מה בצע וגוי. וכן מהריגת תמר שהודה (בראשית ל"ח: כ"ו) צדקה ממני, לפיכך כרע רבץ וגוי בימי שלמה (מלכים א' ה': ה') איש תחת גפנו וגוי.

(י) לא יסור שבט מיהודה – מדוד ואילך, אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט שממונים על פי המלכות. ומחקק מבין רגליו – תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל. עד כי יבא שילה – מלך המשיח שהמלוכה שלו, וכן תרגם אונקלוס. ומדרש אגדה שילו, שי לו, שנאמר (תהלים ע"ו: י"ב) יובילו שי למורא.

לקח טוב בראשית מ"ט: ט'

לא יסור שבט מיהודה. אלו סופרים שביהודה, כמו מושכים בשבט סופר (שופטים ה': י"ד): ומחוקק מבין רגליו. אלו יושבי יעבץ, שמורין הלכות לישראל: עד כי יבא שילה. פי' שי לו, שעתידין אומות העולם להביא דורונות למשיח בן דוד, שנא' בעת ההיא יובל שי (ישעיהו י"ח: ז'), ואומר מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו וגו' (תהלים ע"ב: י'): ולו יקחה עמים, שעתיד להקהות שיניהם של עובדי ככבים, שנאמר וישתחוו לו כל מלכים כל גוים יאשרוהו (תהלים ע"ב: י"א), ואומר והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע (ישעיהו י"א: ד'), ואומר ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל (ישעיהו י"א: י"ב): ס"א עד כי יבא שילה עד כי יבא בנו, כמו ובשליטה (דברים כ"ח: נ"ז): ע"א שילה.

רשב"ם בראשית מ"ט: י'

לא יסור שבט מיהודה – המלכות הניתן לו להשתחות לו כל אחיו שנים עשר לא תפסוק ממנו כל אותה הגדולה ולא מחוקק ושררה מזרעו עד כי יבא יהודה שילה, כלומר עד כי יבא מלך יהודה הוא רחבעם בן שלמה שבא לחדש המלוכה בשילה, שזהו קרוב לשכם. אבל אז יסורו עשרת השבטים ממנו וימליכו את ירבעם ולא נשאר לרחבעם בן שלמה רק יהודה ובנימין. [ולו] יקחה עמים – קבוצת האומות שהיו כפופים תחת שלמה אביו כדכת' כי הוא רודה בכל עבר הנהר, נתקבצו שם להמליך רחבעם כדכת' וילך רחבעם שכמה כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו. ושכם אצל שילה כדכת' ביהושוע ויאסוף יהושוע [את] כל [שבטי] ישראל שכימה וכל הפרשה, ולבסוף מפרש כל אילו הדברים היו לפני ה' בשילה וגם בשופטים הנה חג ה' בשילה [וגו'] למסילה העולה [מ]בית אל שכמה וגו'. וגם בירמיה ויבאו האנשים משכם [משלן] ומשמרון. וקרקע חלקה היה בשכם סביב האלה אשר עם שכם הראויה להתקבץ שם בני אדם ולכבוד משכן אשר בשילה הסמוך שם. ופשט זה תשובה למינין. שאין כתוב כי אם שילה שם העיר. שאין לעז במקרא [ו]לא "שלו" כת' כאן כדברי העברים ולא שלח כדברי הנוצרים. ויעקב עיקר הגדולה של יהודה שמדוד עד רחבעם פירש, אבל חוסר הגדולה [לא] רצה לפרש, אלא מכללו של מקרא אתה מדקדק שמשילה ואילך נתמעטה.

אבן עזרא בראשית מ"ט: י'

לא יסור שבט מיהודה לא יסור שבט גדולה מיהודה עד שבא דוד שהוא תחלת מלכות יהודה, וכן היה הלא תראה כי דגל יהודה נוסע בראשונה (במדבר י': י"ד), גם אמר השם יהודה יעלה בתחלה (שופטים א': ב'). ופי' מחוקק – סופר. שיחוקק על הספר. וטעם מבין רגליו. שכן דרך כל סופר להיות יושב בין רגלי הקצין. שילה. יש אומרים כדרך המתרגם ארמית כטעם שלו. ויש אומרים, שהוא מגזרת ובשליטה (דברי כ"ח: נ"ז). ויש מי שהוציא מלשון קדמונינו ז"ל שליל. ויש מי שפירש אותו על עיר שילה, ויפרש יבוא כמו ובא השמש (ויקרא כ"ב: ז'), או עד כי יבוא – קץ שילה, כי כן כתוב ויטוש משכן שילה (תהלים ע"ח: ס'), ואחר כן: ויבחר בדוד עבדו (תהלים ע"ח: ע'), גם זה איננו רחוק. או יהיה שילה כמו בנו, והה"א תחת וי"ו כמו בתוך אהלה (בראשית ט': כ"א), מגזרת לא תשלה אותי (מלכים ב' ד': כ"ח) שפירושו לא תוליד. ומלת יקחה. כמו ליקחה אם (משלי ל': י"ז) והיו"ד משרת לעתיד, וטעמו שיסורו גוים למשמעתו, וכן הי' עמים רבים תחת יד דוד ושלמה בנו. ואין טעם עד כי יבוא שילה, שיסור השבט ממנו בבוא שילה, רק טעמו, כמו לא יחסר לפלוני לחם עד שיגיע עת שיהיה לו שדות וכרמים רבות, וכמוה: כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך (בראשית כ"ח: ט"ו) ששיבהו אל הארץ.

אבן עזרא שיטה אחרת בראשית מ"ט:י'

לא יסור שבט מיהודה – הטעם התוקף והממשלה שהוא מחוקק לא תסור ממנו עד אשר יעלה מעלה עד בא דבר שילה. כמו שאמר המשורר וימאס באהל יוסף (תהלים ע"ח:ס"ז) וזהו שילה. ובשבט אפרים לא בחר (תהלים ע"ח:ס"ז), זה היה שאול שנהרג הוא ובניו, על כן אחריו ויבחר את שבט יהודה את הר ציון אשר אהב תהלים ע"ח:ס"ח), ולמעלה כתוב בזה המזמור ויטש משכן שילה אהל שכן באדם (תהלים ע"ח:ס'). עד שאמר בסוף המזמור ויבחר בדוד עבדו ויקחהו ממכלאת צאן מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו (תהלים ע"ח:ע'). וזה הפירוש הנכון כי אז נתקיים: ולו יקחת עמים – כי לא בא יעקב אבינו לבאר המאורע הרע העתיד, רק להגיד הטוב שיבוא להם לבניו ולחזק הדבר בכל כחו. ואם אמרנו עד כי יבא שילה – כי אז תאבד הממשלה, והמלכות תפסק מזרעו, אם כן אין זה דרך המברך. ועוד כי לעולם לא יאמר עד בפסוק למעט כי אם להוסיף. כדרך שאמר ליעקב אבינו: והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך והשבתך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך (בראשית כ"ח:ט"ו). ואם השם יעזבנו אחר שיעשה כל זה מה הועילה לו כל הטובה שעשה עמו, רק זהו הטעם כמו שמדברים בני אדם איש לרעהו, הנה אנכי מפרנסך ומועילך ומלבישך ומוציאך כל צרכיך עד שאגדלך עד שתהיה שר או שלטון או מלך, וזה יהיה מרוב אהבתו. רק אין דרך שיאמר לו כי אז יעזבנו. וזו היא תשובת הטוענים הנכוחה והנכונה.

ר' יוסף בכור שור בראשית מ"ט:י'

לא יסור שבט מיהודה – בא לפרש מתי יבא לו המלכות, ואמר לו: לא תעלה על לבך שתהיה בעניות עד שיבוא זמן מלכותך, כי לא יסור שבט וממשלה ממך, כי לעולם יחשבוך לגדול ותהיה מקל ורצועה בידך. ומחוקק שכתב – ותחוקק גזירות, מצוות, על אחרים; כלומר: עד כי יבא שילה תהיה שוטר ומושל, אבל משבא שילה תהיה מלך; כי משבא יומו של שילה שנחרב, אז צמחה מלכות בית דוד, כדכתיב בספר תהילים "ויטש משכן שילה", "וימאס באוהל יוסף", "ויבחר בדוד עבדו" (תה' ע"ח:ס', ס"ז, ע') ובירושלם אשר רצה (תהלים ע"ח:ס"ח) – אלמא דבביאת יומו של שילה תלוי מלכות בית דוד; ובישר לו יעקב שאז יהיה מלך, ועד ביאת שילה לא יהיה בשפלות, רק שבט ומחוקק, אבל משיבא שילה לו יקחת עמים – אז יקהלו אליו כל ישראל להמליכו, כדכתיב "ויבאו כל ישראל חברונה להמליך את דוד" (ש"ב ה':א'; דה"א י"ב:ל"ט). וכן מצינו שיהיה שבט יהודה גדול לעולם, כדכתיב "ויהי המקריב ביום הראשון... נחשון בן עמינדב" (במדבר ז':י"ב) – שהיה ראש לדגלים ולחנוכת המזבח, וכתוב "מי יעלה לנו בראשונה... ויאמר ה' יהודה יעלה" (שופטים א':א'-ב'). יקחת – לשון 'קיבוץ', כמו "לקחת (בנוסחנו: ליקחת) אס" (משלי ל':י"ז). יש לפרש: לשון 'קהיון שיניס' - שקהו שיניהם של אומות העולם בשעה ששמעו שמלך דוד על ישראל, כדכתיב "ויעלו... פלשתים לבקש את דוד" (ש"א ה':י"ז).

רד"ק בראשית מ"ט:י'

לא יסור שבט – המושל יקרא שבט לפי שרודה על העם ומיסרם כמו שמיסר אדם בשבטו וכן דרך המושלים להיות שבט בידם לדמיון זה כמו שנאמר את שרביט הזהב אשר בידו (אסתר ג') וכן אמר שבט מושלים (ישעיה

י"ד) שבת מלכותך. ומחוקק מבין רגליו – ר"ל מבניו כמו שאמר ובשליטה היוצאת מבין רגליה (ויקרא כ"ו) והמושל נקרא מחוקק לפי שנותן החוקים, ואמר לא תסור שררה מיהודה עד שיהיה לו יותר שיהיה מלך, ואמר זה על דוד. ופירש שילה, בנו, מן ובשליטה. ודעת המתרגם על המשיח ותרגם שלה כמו שלו דיליה, וכן בב"ר עד כי יבא שילה עד שיבא מי שהמלכות שלו, וענין זה כאדם האומר לאחד קח זה עתה עד שאתן לך יותר. יקהת – שם, וכן ליקהת אם (משלי ל') ופירושם משמעות ועבודת, אומר כי העמים יהיו נשמעים אליו ועובדים אותו, והיה זה לדוד וכל שכן למלך המשיח.

ר' אברהם בן הרמב"ם בראשית מ"ט: י'

לא יסור [וגי] רמז אל שרביט המלוכה והממשלה וזו הודעה בצורת תפלה. ומחוקק. סופר לפני המלך והנשיא אשר פקודתו לכתוב ולחתום בשבילו כפי שראוי למדריגת המלך [וכיוצא בו]. עד כי יבא שילה. יש שהסיבו זה אל דוד [וטעמו יבוא] בעת ההיא כח שני חזק יותר מן השבט ויש שהסיבו זה אל המשיח אשר אנחנו מחכים לו וכך תירגם המתרגם ("עד דייתי משיחא"); ולפי שני פירושים אלה יהיה הרמז ב[ל]א יסור שבט אל תופס איזו שררה כמו שררת נשיא ושופט כמו שהיו נחשון ועתניאל וזולתם לפני מלך דוד שלא הגיעה אלינו ידיעה עליהם וכמצב ראשי הגליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט; אמנם הנוצרים חשבו ממקרא זה כי ישו הנוצרי י"ש הוא שנרמז במאמרו עד כי יבא שילה אמרו (הנוצרים) הנה המלוכה כבר פסקה מכס קודם ביאת המשיח אשר אתם מחכים לו ויעקב אמר כי לא יסור שבט מיהודה עד כי יבא שילה ואם היה הרמז אל ישו אז נבואה זו אמת שהרי ישו נולד ועמד ונצלב קודם שפסקה מלכות ישראל בבית שני אבל אם היה הרמז אל המשיח אשר אתם מחכים [לו] אז נבואה זו אינה אמת שהרי כבר פסקה המלוכה מכס קודם ביאתו ולא יתכן מאמרו לא יסור וגי' עד כי יבא שילה וגי'; זו ראייה אשר יסודה על (ההנחה) כי שבט בהכרח מלכות כמו ששמעו מפירושינו ובפרט בתרגום אונקלוס לא יעדי עביד שלטאן וראיה זו שמעתי אותם מבקשים הרבה להוכיח וסיבת אדיקותם בה לפי שהם לא מצאו זולתו ענין סתום בתורה ליתלות בו כמו שמצאו כמה ענינים סתומים בנביאים ובתהלים אשר הם טופלים עליהם שקרים; ור' א[ברהם] בן עזרא ז"ל דחה זה בפירושו / באופן קלוש כמבואר למתבונן בו; וראוי לך להבין את סתירתו אשר אני שיתקתי אותם בה פה אל פה והיא כי אמרנו להם לא יסור שבט (מוסב) אל שרביט הכח והשלטון לא אל שרביט המלוכה דוקא כמו שחשבתם ואם אמרתם לא כי אלא אל שרביט המלוכה (דוקא) אמרנו [לכם] הרי מוכרח מזה שלא פסקה מלוכה מתמדת בזרע יהודה או בין היהודים עד שיבוא המשיח אשר מחכים לו אמרו (הנוצרים) כן (הדבר) וכך היה שהרי ישו נתגלה בסוף בית שני קודם שנפסקה ממלכת היהודים ונהרסה מלכותם אמרנו להם האם לא נפסקה המלוכה מן היהודים בין בית ראשון ובית שני ולא היתה להם מלוכה לא ביהודה ולא בזולתה וישו לא נתגלה אלא בסוף בית שני אחר שנפסקה המלוכה משני הבתים וודאי בתחילת בית שני לא היה [להם] מלך וכאשר עמד להם מלך לא עמד לא מבית דוד ולא משבט יהודה כמו שהעידו על זה כתבי דברי הימים וכמו שאתם מוכרחים לפרש כי לא יסור שבט בין שני הבתים היינו על תפיסת שררה ונשיאות כך נפרש (גם) אנחנו כי לא יסור שבט בגלות זו אשר אנחנו בה היינו על ראשי גלויות כמו שאמרו החכמים ז"ל או על הנשיאים וזולתם כעין ראשי גלויות; וזו סתירה לראיה זו אשר אין עליה תשובה אלא בעקשנות ריקנית וזו נקודה נפלאה ראוי לך לשמור אותה.

שילה אמר בו המפרש "אלי אן יאתי [אלדי הו] לה" (כלומר "עד כי יבוא אשר הוא לו") ולראשונים ז"ל שילה

הוא שם הבן.

יקהת עמים. אמר המפרש "תגתמע אלשעוב" (כלומר "יקהלו העמים") עשאו נגזר מן ויקהלו [ו]זה רחוק וכבר פירשו בו "יקהה אלשעוב" כלומר "משמעת העמים".

חזקוני בראשית מ"ט:י'

לא יסור שבט מיהודה משימלוך יהודה תחלה כמו ממלכות דוד ואילך לא יסור ממשלתו להנתן לשבט אחר כמו שהוסרה מלכות שאול להנתן לדוד. ומחקק מבין רגליו כן דרך כל סופר להיות יושב בין רגלי המושל. עד כי יבא שילה כי אז נחלקה מלכות בית דוד ונתנה לירבעם מלכות עשרת השבטים וזהו עד כי יבא שילה שנאמר ויבואו שילה וימליכו עליהם את ירבעם. ד"א עד כי יבא שילה אחיה השילוני שהיה משילה שקרע בגדי רחבעם ליי"ב קרעים. ולו יקהת עמים נתקבצו שם להמליך ירבעם כדכתיב ויבא רחבעם שכמה כי שם בא כל ישראל להמליך אותו, ושכם ושילה סמוכים זה לזה כדכתיב ויאסוף יהושע את כל העם שכמה וגוי וכתוב לאלתר ויניחה שם במקדש ה' והוא משכן שילה. ופשט זה לתשובת המינים. ויעקב פי' עקר גדולתו של יהודה שמדוד עד רחבעם, אבל חוסר גדולה לא רצה לפרש אך מכללו של מקרא אתה יכול לדקדק שמשילה ואילך נתמעטה.

רמב"ן בראשית מ"ט:י'

לא יסור שבט מיהודה – אין ענינו שלא יסור לעולם, כי כתוב (דברים כ"ח: ל"ו) יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך, והנה הם ומלכם בגולה, אין להם עוד מלך ושרים. וימים רבים אין מלך בישראל. והנביא לא יבטיח את ישראל שלא ילכו בשבי בשום ענין בעבור שימלך עליהם יהודה. אבל ענינו שלא יסור שבט מיהודה אל אחד מאחיו, כי מלכות ישראל המושל עליהם ממנו יהיה, ולא ימשול אחד מאחיו עליו, וכן לא יסור מחוקק מבין רגליו, שכל מחוקק בישראל אשר בידו טבעת המלך ממנו יהיה, כי הוא ימשול ויצוה בכל ישראל, ולו חותם המלכות, עד כי יבא שילה ולו יקהת כל העמים לעשות בכולם כרצונו, וזהו המשית, כי השבט ירמוז לדוד שהוא המלך הראשון אשר לו שבט מלכות, ושילה הוא בנו אשר לו יקהת העמים.

ולא יתכן מאמר רבי אברהם שיהיה שילה דוד, כי לא היה ליהודה שבט קודם דוד, כי אף על פי ששבטו נכבד ונוסע בתחלה, אין שבט רק למלך ומושל, כדכתיב (תהלים מ"ה: ז') שבט מישור שבט מלכותך, שבט מושלים (ישעיה י"ד: ה'), שבט למשול (יחזקאל י"ט: י"ד).

והכתוב הזה רמז כי יעקב המליך שבט יהודה על אחיו והוריש ליהודה הממשלה על ישראל. והוא מה שאמר דוד ויבחר ה' אלהי ישראל בי מכל בית אבי להיות למלך על ישראל לעולם כי ביהודה בחר לנגיד ובבית יהודה בית אבי ובבני אבי בי רצה להמליך על כל ישראל (דברי הימים א' כ"ח: ד'). ואמר לא יסור, לרמוז כי ימלך שבט אחר על ישראל, אבל מעת שיחל להיות ליהודה שבט מלכות לא יסור ממנו אל שבט אחר. וזהו שנאמר (דברי הימים ב' י"ג: ה') כי ה' אלהי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו.

וענין שאול היה, כי בעבור שדבר שאלת המלכות בעת ההיא נתעב אצל הקדוש ברוך הוא, לא רצה להמליך עליהם מן השבט אשר לו המלכות שלא יסור ממנו לעולמים, ונתן להם מלכות שעה. ולזה רמז הכתוב שאמר

אתן לך מלך באפי ואקח בעברתי (הושע י"ג: י"א), שנתנו לו שלא ברצונו, ולכן לקחו בעברתו, שנהרג הוא ובניו ונפסקה ממנו המלכות.

והיה כל זה מפני שהיה שמואל שופט ונביא ולוחם מלחמותיהם על פי ה' ומושיע אותם, ולא היה להם לשאול מלך בימיו, כמו שאמר להם וה' אלהיכם מלככם (שמואל א' י"ב: י"ב), והקב"ה אמר לו לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלוך עליהם (שמואל א' ח': ז'), ולפיכך לא נתן להם מלכות של קיימא. ומה שאמר הכתוב (שמואל א' י"ג: י"ג) נסכלת לא שמרת את מצות ה' אלהיך אשר צוּך כי עתה הכין ה' את ממלכתך אל ישראל עד עולם, שאם לא חטא היה לזרעו מלכות בישראל, לא על כלם. וזה טעם אל ישראל. אולי היה מולך על שבטי אמו, על בנימן ואפרים ומנשה, כי יהודה ואפרים כשני עממים נחשבים בישראל, או היה מלך תחת יד מלך יהודה.

ולפי דעתי היו המלכים המולכים על ישראל משאר השבטים אחרי דוד עוברים על דעת אביהם ומעבירים נחלה, והם היו סומכים על דבר אחיה השילוני הנביא שמשח לירבעם ואמר ואענה את זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים (מלכים א' י"א: ל"ט). וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה עברו על צוואת הזקן ונענשו בהם, וכמו שאמר הושע (ח': ד') הם המליכו ולא ממני.

וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל, ואף על פי כן נענשו עונש גדול, כי ארבעת בני חשמונאי הזקן החסידים המולכים זה אחר זה עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב. והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל (ב"ב ג'): כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, שנכרתו כלם בעון הזה. ואף על פי שהיה בזרע שמעון עונש מן הצדוקים, אבל כל זרע מתתיה חשמונאי הצדיק לא עברו אלא בעבור זה שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונשם מדה כנגד מדה, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את עבדיהם והם הכריתום.

רמב"ן ספר הויכוח י"א-י"ח

יא. התחיל ואמר – הנה הכתוב אומר לא יסור שבט מיהודה וגו' עד כי יבא שילה, שהוא המשיח. הרי שהנביא אומר כי לעולם יהיה ליהודה כח עד המשיח היוצא ממנו. ואם כן היום שאין לכם לא שבט אחד ולא מחוקק (אחד) כבר בא המשיח שהוא מזרעו, ולו הממשלה.

יב. עניתי ואמרתי – אין כונת הנביא לומר שלא תהיה ממלכת יהודה בטלה כלל בשום זמן, אלא אמר שלא תסור ותפסיק לגמרי ממנו. והכונה שכל זמן שתהיה המלוכה לישראל, ליהודה היא ראויה. ואם תתבטל מלכותם מפני חטא, ליהודה תשוב. והראיה לדברי שכבר היו ימים רבים קודם ישו שבטלה המלכות מיהודה ולא מישראל, וימים רבים בטלה המלכות גם מישראל וגם מיהודה. שהרי בשבעים שנה שגלו לבבל לא היה ליהודה ולא לישראל מלכות כלל. ובבית שני לא מלך ביהודה רק זרובבל ובניו ימים במספר, ועמדו אחרי כן ש"פ שנה. עד החרבן שמלכו הכהנים מבני חשמונאי ועבדיהם. וכ"ש כשהעם בגלות, שאם אין עם אין מלך.

יג. ענה פראי פול – באותן הזמנים כלם אע"פ שלא היו (להם) מלכים היה להם ממשלה. שכך פירשו בתלמוד, לא יסור שבט מיהודה, אלו ראשי הגליות שבבבל שרודין את העם בשבט, ומחוקק מבין רגליו, אלו בני בניו של

הלל שמלמדין תורה ברבים. והיום אין לכם הסמיכה הידועה בתלמוד, ונתבטלה גם הממשלה ההיא, ואין בכך היום ראוי להקרא רבי. ומה שקורין אותך [היום] מאישטרי הוא טעות, ובסקר אתה נוהג באותו השם.

יד. עניתי כמהתל בו – אין זה מן הויכוח, אבל אינך אומר אמת. שאין רבי מאישטרי, כי רב הוא מאישטרי, ובלא סמיכה נקראים רב בתלמוד, אבל אני מודה כי איני מאישטרי ולא תלמיד טוב. אמרתי זה בדרך מוסר. חזרתי ואמרתי לו – אני אודיעך שאין הכונה לרבותינו ז"ל לפרש הפסוק אלא במלכות ממש, אלא שאינך מבין דין והלכה, אלא מעט בהגדות אשר הרגלת עצמך בהן. והענין הזה שהזכירו החכמים הוא כי משורת הדין אין אדם דן יחידי ויפטר מלשם אלא אם כן נטל רשות מן הנשיא והוא המלך. ואמרו כי בזמן הגלות כיון שיש מזרע המלוכה מי שיהיה לו קצת ממשלה ממלכי הגוים, כגון ראשי גליות שבבבל ונשיאי ארץ ישראל, יש להם נתינת רשות וסמיכה, וזה נהג בחכמי התלמיד לאחר ישו יותר מדי מאות שנה. כי אין דעת חכמי התלמוד שיהיה [הוא] מזרע [יהודה] שבט ומחוקק אשר ליהודה. אבל הנביא הבטיחו ליהודה שיהיה מלכות ישראל שלו. ועל מלכות גמורה הבטיחו. ואעפ"כ נתבטלה ימים רבים כמו שהזכרתי, כי בזמן גלות בבל לא היה בהם שבט ומחוקק כלל. ובבית שני כשהיה המלכות לכהנים ולעבדיהם, לא היה לשבט יהודה שום ממשלה, לא ראש גלות ולא נשיא, כי הנשיאות והראשות למלכי הכהנים ולשופטיהם ולשוטריהם, ולאשר ישרו בעיניהם.

טו. אז ענה פראי פירי די גינובא – זה אמת הוא, שאין הכתוב אומר אלא שלא יפסק לגמרי, אבל יכול להיות בו שביתה באגר בלע"ז.

טז. אמרתי למלך – הנה פראי פירי פסק הדין כדברי.

יז. אמר פראי פירי – אני לא פסקתי דין, כי שבעים שנה של בבל זמן מועט הוא. ורבים אשר זכרו הבית הראשון, כמו שכתוב בספר עזרא, וזה יקרא בטול, הוא באגר בלע"ז, אבל (עתה) שעמדתם אלף שנה ויותר הסרה גמורה היא.

יח. אמרתי – עתה אתה מתנחם כי אין הסרה בדבר החוזר, ואין הפרש בדברי הנביא בין רב למעט. ועוד כי הזמנים שהזכרתי זמנים רבים הם. ועוד כי יעקב (אבינו) ע"ה לא הבטיח ליהודה שיהיה לו שבט ומחוקק על שבטו בלבד אבל מלכות כל ישראל נתן לו, כדכתיב יהודה אתה יודוך אחיך וכתוב כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו. והנה נתבטל מלכות כל [שבטי] ישראל (ממנו) משמת שלמה, כדכתיב לא היה אחרי בית דוד זולתי שבט יהודה לבדו. אם כן דבר ברור הוא שלא אמר הנביא אלא שלא תסור לגמרי. והאמת הוא כי בזמן הגלות אינו נקרא לא הסרה ולא ביטול כלל, לפי שאינו מצד יהודה אלא מצד העם, כי לא הבטיח הנביא את יהודה שלא ילכו ישראל בגלות לעולם בעבור שיהיה הוא מלך עליהם בכל זמן.

רמב"ן ספר הגאולה עמ' רע"ו–רע"ז

והנה הנחמות האלה נותנות רפיון בלב המתחשבים בענין הזה. ואמנם אצלי פשט זה הכתוב להכין אותה ולסעדה במשפט ובצדקה מעתה ועד עולם, כענין הכתוב בתורה לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו, שאין ענינו שלא יסור לעולם, כי בהיות העם בגלות אין לו מלכות, כאשר נאמר גם כן בתוכחות, יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך וגו', רק כל עת היות שבט לישראל לא יסור מיהודה אל אחר מאחיו, אבל כל מלכות בישראל ממנו הוא, עד כי יבא שילה, שהוא בנו, והוא ימשול גם בעמים, ומלת עד בזה כמו כי לא אעזבך

עד אם עשיתי את אשר דברתי לך. הנה הכתב הזה מן העתידות שבתורה, כי הוא על המשיח העתיד לבא, כי לא היה שבט ליהודה קודם דוד, ואע"פ שהיה דגלו נכבד ונוסע תחלה אבל אין שבט רק לשון מלכות, ושבט נוגש. וכך ענין להכין אותה ולסעדה מעתה ועד עולם, כי יכין המלכות על כסא דוד בימי חזקיהו, ויסעדה על הכסא ההוא לעולם, כי תכרת מלכות מישראל, רק לכסא ההוא תשאר לעולמים, והיא בשנת שש לחזקיהו גלו עשרת השבטים, ונכרת מלכות רק מן המשפחה הזאת.

זוהר פרשת בראשית (כ"ה):

ורזא דמלה (בראשית מ"ט) לא יסור שבט מיהודה דא משיח בן דוד, ומחוקק מבין רגליו דא משיח בן יוסף, עד כי יבא שיל"ה דא משה חשבן דא כדא, ול"ו יקה"ת עמים אתוון ולו"י קה"ת.

תוספות השלם בראשית מ"ט:י'

דעת זקנים בראשית מ"ט:י'

עד כי יבא שילה – עד שיחרב משכן שילה יבא לשון חרבן כמו לא יבא עוד שמשך וה"פ לא יפרח ולא ינץ מלך ביהודה עד כי יטוש משכן שילה וכן הוא אומר ויטש משכן שילה וסמך ליה ויבחר בדוד עבדו.

ד"א לא יסור מלכות מבית דוד ליתנו לאחר כמו שסר משאול עד כי יבא שילה מלך המשיח וכ"ש כשיבא משיח שהרי משיח בן דוד הוא ונמצא שלא יסור לעולם והה"ד ונאמן ביתך וממלכה עד עולם וכתוב וחסדי לא אסיר מעמו כאשר הסירותי מעם שאול.

ד"א לא יסור שבט מיהודה שלא ימלוך על כל ישראל עד כי יבא שילה כלומי בשכם שנתחלקה שם המלכות ושילה ושכם היו קרובים זה לזה כדכתיב בין שילה ובין שכם ולכך נקט שילה ומ"מ ולו יקהת עמים לאחר שנתחלקה המלכות.

ד"א לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כלומר לעולמי עד כי יבא שילה שהרי יבא משיח שהוא משבטו. מהרב ר' יצחק.

שו"ת הרשב"א ד': קפ"ז

אמר החולק: כי המשיח כבר בא. והראיה, שאמר יעקב בברכו את בניו (מגיד): אשר יקרא אותם באחריות הימים [הגיד]: לא יסור שבט מיהודה, ומחוקק מבין רגליו, עד כי יבא שילה ושילה הוא המשיח. ואתם מודים, וכאשר תרגם המתרגם. ואמר: לא יסור עד בואו. והנה סר השבט מכס, א"כ כבר בא.

אמרתי: אין מלת: עד: מורה להפסיק הענין, מכאן ואילך, אלא פעמים מבטיח על ביאת הענין, וכ"ש שימשך לאחריו. והעד, כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך. ואין לזה הפסק, שא"כ לא היתה הבטחת העזר, רק קללה העזיבה מכאן ואילך. וכתוב מבטיח על נצחון האויבים, ועזרו אותנו לא יתייצב איש בפניך עד השמידך אותם. ודוד אמר לשלמה, בצוותו אותו: חזק ואמץ, אל תירא, ואל תחת, אלהים אלהיך עמך לא ירפך ולא יעזבך, עד לכלות כל מלאכת עבודת בית ה'.

חזר עוד לצד אחר, ואמר: מ"מ כבר אמר יעקב: כי לא יסור עד בואו, והנה סר.

אמרתי: אם הבטחת יעקב הנביא, שלא יסור השבט מיהודה עד בא המשיח, והלא סר בגלות בבל שקדם הרבה, גם למשיח שאתה אומר;

והשיב: דגלות ההוא לא סר, שהרי היו סנהדרין שהיו דנים, אפילו בדיני נפשות.

אמרתי: זה אינו, משני טעמים. האחד, שלא היו דנים בבבל דיני נפשות, ולא אפי' בירושלים, מ' שנה קודם החורבן מפני שגלתה סנהדרין מן (השלכה) [הלשכה] מדעת עצמם, מפני שראו שרבו הרצחני וכתוב: מן המקום ההוא. כל זמן שב"ד במקום ההוא, דנין דיני נפשות בכל מקום. אין ב"ד באותו מקום, אין דנים דיני נפשות בשום מקום, כמוזכר במסכת סנהדרין. ועוד, כי זה אמר יעקב ליהודה, ואין הסנהדרין מיהודה, אלא מתלקטין מכל ישראל, אם היה חכם וראוי לכך. ועוד שלישית, כי בלכתם בגלות בשלשלאות של ברזל, מירושלים ועד בבל, לא היו רשאים לא לדון ולא לעשות דבר שררה, כי עבדים הולכים בשבי היו.

אמר: א"כ לדבריך, מה נעשה לנבואת יעקב.

אמרתי: אמיתות פי' הכתוב, כך הוא. לא יסור שבט מיהודה לעד, כי לבסוף יבא שילה, שהוא מזרעו, ותשוב אליו הממלכה. והטענה בזה, לפי שכל השבטים היה להם מלך או שופט (סוכה כ"ח), ואין אחד מכולם שלא היתה לו שררת מלכות או שופט. אבל מפני שאינה נחלה להם, כשסרה, סרה לעולם. אבל שררת יהודה, ירושה היא לו, ולו עיקר הממלכה תהיה. ולא הבטיח ה' את ישראל, שלא יגלו כדי שימלוך עליהם מלך יהודה, אבל הבטיחו שהממלכה והשררה היא נחלתו. ואם תסור ממנו, לא תסור לעולם, כמו שסרה משאר השבטים. כי בסוף הזמנים, יבא שילה שהוא המשיח מזרעו, ולו יקחת עמים, כי תשוב ירושתו לו, כי הממלכה שלו היא. ומלת: עד; במקום הזה כמו לעד. כלומר לא יסור שבט מיהודה לעד, כי יבא שילה כו'. ומצינו עד (כעו) [כמו] לעד, דכתוב: שוכן עד, וקדוש שמו: שהוא כמו שוכן לעד. והוא שתרגם המתרגם: לא יעדי עביד שלטן מדבית יהודה, וספרא מבני בנוהי, עד עלמא דייתי משיחא, דדיליה היא מלכותא.

ר' בחיי בראשית מ"ט: ט'

והזכיר: לא יסור שבט מיהודה עד כי יבא שילה, שבא להורות על גאולת מצרים העתידה הקרובה, כי איך יתכן שיתחיל הגלות עתה ביעקב ובזרעו, ולא יזכיר ענין הגואל הראשון הקרוב, ולא יתנבא עליו ולא יבשרם בו, ויזכיר הגאולה העתידה הרחוקה בגואל האחרון שבאחרית הימים, ומפני זה אמר: עד כי יבא שילה, והוא רמז על משה, ובאור הכתוב כי המלכות ליהודה עד זמנו של משה, שתשוב המלכות והממשלת לבית לוי, והוא משה רבינו הגואל הראשון המולך על ישראל, כענין שכתוב: (דברים ל"ג: ה') "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם". כי כל ישראל נאספו אליו, ועל זה אמר: ולו יקחת עמים. וישראל נקראו עמים, כענין שכתוב: (דברים ל"ג: ג') "אף חובב עמים". הרי לך הפרשה מבוארה בברכת יהודה בן יעקב ובגאולה העתידה הקרובה להם.

וכתב הרמב"ן ז"ל בפשט הכתוב הזה: לא יסור שבט מיהודה, כי יעקב הוריש המלכות והממשלה ליהודה וברך אותו שלא יסור המלכות משבט יהודה אל אחד משאר השבטים, והבטיח כי כאשר יהיה המלכות לישראל לא יהיה רק משבט יהודה, ואין ענין הכתוב שלא יסור המלכות מיהודה מעת שיחל, שהרי פסוק מלא הוא: (דברים כ"ח: ל"ו) "ויולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך" וגו', ואין לנו היום מלך ושרים, אבל בא הכתוב לומר

שכל זמן שתהיה המלכות לישראל, ליהודה היא ראויה, ואם תתבטל מלכותם מפני חטא, ליהודה תשוב, וזאת הבטחת הכתוב הזה, וע"כ אמר דוד ע"ה: (דברי הימים א' כ"ח: ד') "ויבחר ה' אלהי ישראל בי להיות מלך על ישראל לעולם כי ביהודה בחר לנגיד ובבית יהודה בית אבי ובבני אבי בני". וכתוב: (דברי הימים ב' י"ג: ה') "כי ה' אלהי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח", ולפי שלא נתנה המלכות כי אם לשבט יהודה, לכך נענשו המלכים שלא היו משבט יהודה ולא הצליחה מלכותם, כענין שאול המלך הראשון לישראל שנהרג הוא ובניו ולא היתה מלכות של קיימא, וכענין החשמונאים שאבדה מלכותם ונענשו במדה כנגד מדה, ותחת שהיו רוצים למלוך ולא היה משפט המלוכה, היו עבדים לעבדיהם, כי הש"י המשיל עליהם עבדיהם והכריתום, והוא מה שאמרו רז"ל: (ב"ב ג'): כל דאמר מבית חשמונאי קא אתינא עבדא הוא, והוא מה שאמר הנביא: (הושע ח': ד') "הם המליכו ולא ממני השירו ולא ידעתי". ומלבד טענה זו שלא היו החשמונאים מזרע המלוכה עוד יש בו טענה אחרת שלא היה להם למלוך לפי שהיו כהנים, ונצטוו בתורה: (במדבר י"ח: ז') "תשמרו את כהנתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת". וכיון שכן הוא לא היו ראויים לבקש מלכות רק לעבוד את עבודת ה' ומפני זה נענשו בעונש זה. וכן אמרינן בירושלמי: (ירושלמי הוריות ג': ב') אין מושחין מלכים מן הכהנים, אמר רבי יהודה (דברים י"ז: כ') "למען יאריך ימים על ממלכתו", מה כתיב בתריה: לא יהיה לכהנים וגו', ע"כ.

ויש שפירש: לא יסור שבט מיהודה, כי לא מצינו מלכות ליהודה עד עמוד דוד המלך. וע"כ יאמר הכתוב, לא יגיע אחד מבני יהודה לשבט מלכות, ולא יגיע אחד מבין רגליו למחוקק, והוא מלשון: (שמות ג': ג') "אסורה נא ואראה". (רות ד': א') "סורה שבה פה".

עד כי יבא שילה. עד אשר יחרב משכן שילה, והוא מלשון: (לעיל כ"ח: י"א) כי בא השמש, וכן מצינו מפורש בכתוב שלא היתה המלכות ליהודה עד שחרב שילה, והוא שאמר דוד: (תהלים ע"ח: ס') "ויטוש משכן שילה אהל שכן באדם", (תהלים ע"ח: ס"ז-ס"ח) "וימאס באהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר", "ויבחר את שבט יהודה את הר ציון אשר אהב", (תהלים ע"ח: ע') "ויבחר בדוד עבדו ויקחהו ממכלאות צאן", שהרי אחר שנחרב שילה בא שמואל הנביא ומשחו לדוד.

ויתכן לפרש כי הפרשה הזאת כפשוטה תבאר בברכת יהודה בן יעקב ותרמוז בשני המשיחים העתידיים: דוד המלך ומלך המשיח.

ולפי דעתי לכך נכתבו בברכת יהודה שלשה פסוקים קודם שיתחיל בברכת שבח ארצו, ובכל אחד מהם הזכיר יהודה, מה שלא תמצא כן ביתר השבטים שיזכיר שמו של אחד מהם פעמים. והיה הענין שהזכירו ג' פעמים, כדי לרמוז על שלשתן: על יהודה בן יעקב, ועל דוד המלך, ועל מלך המשיח. הפסוק הראשון: יהודה אתה יודוך אחיך, על יהודה בן יעקב, שברך אתו בגבורה ובנקמת אויביו ובהנהגת שררה על כל אחיו אפי' בני אביו, ולכך הוצרך להזכיר בו לשון "אתה". הפסוק השני: גור אריה יהודה, על דוד המלך, וכנה אותו בשם "יהודה" לפי שהוא מזרע יהודה, והזכיר בו "גור" כי בימי שאול גור היה, ואחרי מות שאול מלך על כל ישראל ונעשה אריה. ואמר: מטרף בני עלית, שנצל מטרף שאול שהיה רודף אחריו. כרע רבץ כאריה, בימי שלמה בנו, איש תחת גפנו ותחת תאנתו. השלישי, לא יסור שבט מיהודה, על מלך המשיח הגואל האחרון, וזה שאמר: עד כי יבא שילה, כלומר בנו היוצא מזרעו, וטעם מלת "שילה" שלא אמר: בנו, הזכיר יעקב המשיח בשם שילה, כלומר בנו שיולד משלית אשה כדרך כל הנולדים, מלשון: (דברים כ"ח: נ"ז) "ובשליתה היוצאת מבין רגליה", ותוספת ה"א

שבמלת "שילה" רמז לה"א אחרונה שבשם, והיא בתו של אברהם, והיא שנשאת לשלמה, והיא היא מדתו של מלך המשיח, עליו רמז הנביא ע"ה חמשה לשונות של שבת, הוא שכתוב: (ישעיהו י"א: ב'-ג') "ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'", "והריחו ביראת ה'". שהרי בזמנו של מלך המשיח יהיה שפע הנבואה והחכמה והדעת, (ישעיהו י"א: ט') "כמים לים מכסים". ויהיה באור הכתוב שלא תפסק המלכות ליהודה לעד כשיבא שילה.

ובמדרש: (ילקוט המכירי ישעיהו י"ח) שילה, שי לו, יובילו שי למורא. ודעת אונקלוס: שילה, שהמלכות שלו. ופירש הרב מורי רבי שלמה ז"ל כי מלת "עד" במקום הזה כמו: לעד. וע"כ בא הטעם "בעד", להורות שאיננו נמשך אחר "כי יבא שילה". ומזה תרגום אונקלוס: עד עלמא, ותרגום: כי יבא שילה, דייתא משיחא, והמתרגם: עד דייתא משיחא, טועה. וענין הכתוב כי בבא המשיח לא תפסק המלכות מיהודה לעד לעולם, והוא כלשון האמור בדניאל: (דניאל ב': מ"ד) "די לעלמין לא תתחבל".

ולפי שחושבין להוכיח מן הכתוב הזה שכבר בא המשיח, ואומרים: כי כיון שהבטיח לא תסור המלכות מיהודה עד שיבא משיח, ואנו רואים המלכות והשבט מוסר מיהודה, הנה זאת ראייה שכבר בא, מורי ז"ל השיב להם: כי הנביא הבטיח שלא תפסק המלכות מיהודה לעולם כשיבא משיח, וכיון שאנו רואים אותו עד היום מוסר מיהודה, זו היא ראייה גדולה שלא בא עדיין.

ויש לך להתבונן כי באמרו: עד כי יבא שילה, נכלל הגואל הראשון והגואל האחרון שיהיה בנו של יהודה ומזרעו, ויזכה אז להכנס בארץ הקדושה ולרעות צאנו של מקום, וזהו מאמר רז"ל: (סנהדרין צ"א:) שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן לתחית המתים מן התורה.

רלב"ג ביאור המלות בראשית מ"ט: י'

שבט – הוא הכלי שיגיע בו המוסר מהמנהיג אל מקבל המוסר. והרצון בזה שלא יסור מיהודה – שלא יהיה ממנו מושל ממשלה מה. ומחוקק מבין רגליו – הוא מעניין "ה' מחוקקנו" (יש' ל"ג: כ"ב). רוצה לומר, שהוא מיסד לנו חוקים ונמוסים, נתנהג בהם; ולפי שהמושל הוא מיסד מנהגים וחוקים – ירצה שיתנהגו בהם האנשים אשר הוא מושל עליהם – קרא המושל מחוקק. והרצון בזה, שלא יסור מהיות מושל מזרע יהודה ממשלה מה. שילה בנו, וקראו שילה לפי שהויתנו בשליא, ולזה יקרה שיקרא בשם הדבר שנתהוה בו, כאמרו "ובשליטה היוצא(ת) מבין רגליה" (דברים כ"ח: נ"ז). והנה אמר זה על דוד, שהיה בן יהודה, רוצה לומר, שהיה מזרעו. ולו יקחת עמים – רוצה לומר: קבוץ הגוים, כי הוא היה מולך על גוים רבים, היו לו "לעבדים נשאי מנחה" (ש"ב ח': ב', ו'). והנה אין הרצון בזה, שיסור השבט מיהודה בבא שילה, אך רוצה לומר, שלא תסור ממנו ממשלה מה, עד שיבא העת שתהיה לו ממשלה שלמה, באופן שיהיה מזרעו מי שיהיה מולך על עמים רבים. והנה הביא הרב אדוני אבי נוחו עדן חבר לזה: אמרו "לא יתיצב איש בפניך עד השמידך אותם" (דברים ז': כ"ד), שאין הרצון בו, שאחר כן יתיצבו בפניו; וזה מבואר בנפשו.

אבן כספי בראשית מ"ט: י'

ואחרי כל זה, דע כי כל אלה היעודים והברכות הנבואיות שאמר יעקב לבניו, הם על ענינים אחרי ירשם הארץ

על יד יהושע, ולכן אמר יהודה כי יודוך אחיך, כי המלכות תהיה לו וזהו על דוד, כי שאול היה בחיר ה' ומלכותו היתה הבל, ודוד מצד מלך נאמר עליו ידך בערף איביך, וכל השבטים השתחו לו, וזהו ישתחו לך בני אביך, ומצד מלכותו אמר גור אריה יהודה כי האריה מלך בחיות. וטעם מטרף בני עלית, יש בו קדימה ואיחור כי בני הוא הנושא ומטרף עלית הוא הנשוא, ורמז בבני ליהודה הנזכר, כלומר אתה בני עלית מטרף כטעם ותעל אחת מגוריה וכי (יחזקאל י"ט: ג'), וכ"ז על הצלחת מלכות דוד.

ואמרו שילה. הוא סוד גדול וטעמו טעותו, וכבר פרשו נותן התורה במה שהקדים בספורים הקלים ותקרא שמו שלה והיה בכזיב בלדתה אותו (ל"ח: ה') ר"ל מטעם ויכהו שם האלהים על השל (שמואל ב' ו' ז'), שגם הנוצרים העתיקהו טמריטט שהוא כענין טעות המחשבה ומהירותה דרך גסות רוח...

ואמרו עד. הוא בכאן ממין ההגבלה כי אז יסור...

ובכלל כי אין כונת יעקב עתה להודיעם הפגעים הרעים העתידים להם, כי כל עצמו לברך כולם או רובם, ובפרט יהודה שהציל יוסף, ובכלל כי העולה מזאת הגזרה ר"ל אמרו עד כי יבא שילה, לנבואת חורבן – דרך רמז סודי – בית ראשון על יד נבוכדנצר בימי צדקיהו, כי קודם זה ויגל ישראל מעל אדמתו (מלכים ב' י"ז: כ"ג), אבל ע"ז כתוב ויגל יהודה מעל אדמתו (שם כ"ה: כ"א), ולכן מתחלת ברכת יהודה נמשך הענין עד זאת הגזרה, כי לא יסור שהוא שלילה אינו רק חזוק למחיבות שקדם, שכולם כוללות ומקיפות על בשורת מלכות יהודה כמו והיו ולא תמותו (מלכים ב' י"ח: ל"ב), ולהודיענו גבול זה עם שבאר באמרו שבט, כי אותה ההלחה הנזכרת תהיה הצלחת שבט, כלומר מלכות כמו שאמר דוד על עצמו ליורש זה, שבט מלכותך (תהלים מ"ח: ז') כטעם שרביט הזהב (אסתר ה' ב'), ודרך מלך להיות לו סופר יושב בין רגליו, כמו שיבואר על דוד, והכונה בזה כאלו אמר יהודה אתה יודוך אחיך גור אריה יהודה לא יסור שבט עד כי יבא שילה, כי התחלת זה מזמן דוד, ותכליתה וקצה בצדקיהו, ר"ל מיום שהתחיל התמיד זה ולא סר עד זמן צדקיהו, ואע"פ שקבל חולשה ומעוט בחלוקת עשרת השבטים, אין זה קושיא, כי על כל פנים לא סר, כי רבים ורבים מישראל נכנעו ליהודה כל שכן בנימין, ואף בימי יהושפט וחזקיה מבואר למי שהוא בקי בנביאים ובדברי הימים שבאו לרב מאד מעשרת השבטים לחסות בצל יהודה, וגם אין זה מונע שלא ישוב זרובבל, וגם עוד בית שלישי, כי לא כון רק להגביל התנועה ההיא, מנקודת ההתחלה עד קצה וסופה שחרב בית ראשון בזמן צדקיהו, והפליג לרמוז זה בלשון שילה מטעם השל, ויותר מופלג כמו שתרגמוהו הנוצרים, שזה ענין צדקיהו ושריו ועמו, שלא רצו לתת צוארם בעול נבוכדנצר כמו שיעצם ירמיה מפי השם, מצורף להפלגת הסתרת הסוד בזה השם הנעלם עם זה אלפים מן השנים לא הובן, ונעשו בו פירושים לאין מספר, ואין כונת נותן התורה אחד מהם, וכל שכן המעתיק לנוצרים שהמיר הה"א בח"ת כאילו כתב שילוח וסוף דבר הנה ההודאה לאל גלה לנו משה רבינו דעתו.

אמר המחבר: אחר שזהי כונת נותן התורה בלי ספק, וכל שכן לנוצרים הבקיאים בחכמת ההגיון יותר ממנו בעונותינו, הנה השיבותי מעלינו את תלונוות הנוצרים. ואם עם הסכימם בפרוש שילה ירצו להתגולל עלינו זה על חורבן בית שני, לפי שנפלה מלכותינו אחר לידת ישו כמו שבעים שנה או אחריו כמו ארבעים שנה... א"כ מבואר שזה היה גבול תנועת מלכות יהודה מנקודת דוד עד נקודת צדקיהו, ואז פסקה התנועה הנזכרת. ואם אחר זמן רב או מעט שבה התנועה אינה אותה התנועה אבל אחרת, כי בראשונה כבר סרה, ובין שתי התנועות האלה היה הפסק והסרה, והיתה ביניהם מנוחה. א"כ לא היה צודק אמרו לא יסור. ואם על ראשי גליות ש[ב]בל שמשלו אחר חרבן בית ראשון, חלילה כי אם נניח זה, יהיה מקום לנוצרים לטעון. ונותן תורתנו ראה הכל והוציאנו מזה הדמיון באמרו שבט, כמו שפרשו דוד עצמו באמרו שבט מלכותך (תהלים מ"ח: ז').

דרשות הר"ן ז'

וזהו שרמזו יעקב בהנבאו עליו (בראשית מ"ט: יז) לא יסור שבט מיהודה ומחקק מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקחת עמים, ושילה הוא מלך המשיח, כמו שתרגם אונקלוס (שם) עד עלמא עד דייתי משיחא דדיליה היא מלכותא. ואמר ולו יקחת עמים, כי כולם יתקבצו אליו ויורה להם משפטיו. ופירוש הפסוק הוא כן, לא יסור שבט מיהודה, לאחד מאחיו, כי המלכות בישראל יהיה לעולם לשבט יהודה. וכן לא יסור מחוקק מבין רגליו, כדי להנתן לשבט אחר, שכל זמן שתהיה הממשלה בישראל, ימשול בהם יהודה, עד שיבא המשיח שהוא סוף מלכי ישראל. אבל אין ענינו שלא יסור לעולם, שמקרא מלא דיבר הכתוב (דברים כ"ח: ל"ו) יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת וגו'. והנביא לא יבטיח את ישראל שלא ילכו בשבי בשום ענין כדי שימלוך עליהם יהודה, אבל ענינו שלא יסור ממנו לאחד מאחיו, וכל זמן שתהיה ממשלה לישראל, לא תהיה לשבט אחר, רק לשבט יהודה. ועל הדרך הזה אמר הרמב"ן ז"ל (בראשית מ"ט: יז) שהיו המלכים המולכים בישראל משאר השבטים אחרי דוד, מעבירים נחלה, ועוברים על דעת אביהם, וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך, ולא היו חוזרים אל דוד, עברו על דעת הזקן ונענשו, וכמו שאמר הושע (ח': ד') הם המליכו ולא ממני, וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחה תורה מישראל, ואף על פי כן נענשו עונש גדול, עד שהגיע העונש למה שאמרו רבותינו ז"ל (ב"ב ג'): כל דאמרי מבי חשמונאי קא אתינא עבדא הוא, מפני שמלכו ולא היו מזרע יהודה, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, אלו דבריו. ודברי תימה הם, שאם כן לא נשלמה הבטחת יעקב בזה, ואף על פי שהיו עונשים המסירים הממשלה, כי מי שיבטיחנו הנביא שלא יזוק ולא יפול ביד שונאיו ואחר כך יפול, אף על פי שדמו מידם יבוקש, לא נשלמה הבטחת הנביא. וזה הפסוק אינו מצוה ולא אזהרה לבאים, אבל הקדמת הידיעה ממה שיקרה, ואם המולכים בישראל עוברים על זה, כבר נתבטלה ההבטחה הזאת ביטול רב, ולא נתקיימה רק בימי דוד ושלמה. אבל לדעתי הפרשה הזאת רומזת לכל שבט ושבט מה שיקרנו, כמו שרמזו לשבט דן ענין שמשון, ובישר בו ישראל באמור לו (בראשית מ"ט: ט"ז) דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל כמו שאמר בסוטה (ט': י"ג), [וכן] הנושך עקבי סוס וגו' (בראשית שם), שהוא רמז לשני העמודים אשר הבית נכון עליהם (שופטים ט"ז: כ"ט), וכשראה שנפל ביד אויביו אמר לישועתך קויתי ה', וכן ביהודה ידבר על דרך ההודעה וההבטחה, ואמר לא יסור שבט מיהודה, כלומר עם שיחטאו מלכיה, עדיין לא יגיע עונשם שתסתלק ותסור מהם המלוכה לגמרי. והנה רמז לו מאמר השם יתברך לשלמה (מ"א י"א: א-י"ב) יען אשר היתה זאת עמך ולא שמרת בריתי וחקותי אשר צויתי עליך קרע אקרע את הממלכה מעליך ונתתיה לעבדך, אך בימך לא אעשנה למען דוד אביך, מיד בנך אקרענה וגו'. ולפיכך הבטיח יעקב ליהודה שאף על פי שיחטאו מלכיו, לא יגיע חטאתם להסיר מהם המלוכה לגמרי, וכמו שאמר השם יתברך לשלמה (שם י"ג) רק את כל הממלכה לא אקרע שבט אחד אתן לבנך למען דוד עבדי ולמען ירושלים אשר בחרתי, והנה כל ימי בית ראשון היו מלכים ביהודה ולא סרה מהם הממשלה. וכן מלכות שאול אינה קושיא אצלנו, אף על פי שלא היה בימיו מושל בשבט יהודה, שהוא לא הבטיחו שלא יקום לעולם מלך אלא משבטו כמו שפירשנו, אבל הודיע שמעת שהתחיל מלכותם לא תסור ולא תיפסק לגמרי. ולכן מלך שאול אף על פי שלא היה משבט יהודה מושל ומלך, לפי שלא היה בשבט יהודה ראוי למלכות כמוהו, כאשר העיד הכתוב (שמ"א י': כ"ד) כי אין כמוהו בכל העם. ולא הבטיחו יעקב ליהודה, אלא שמעת שתתחיל לו המלכות לא תסור ממנו, ואין ההסרה נופלת אלא בדבר שכבר התחיל. ואין ממלכי חשמונאי על זה קושיא כלל,

כי לא יבטיחו הכתוב ליהודה, רק כל ימי היות הממשלה לישראל מצד עצמם לא תיכרת משבט יהודה, והממשלה לעולם תהיה בשבטו כל זמן שתהיה בישראל. אבל לא הבטיח שלא יתמנה אדם בשררה מן השררות אם אינו משבט יהודה. והמלכים אשר מלכו בבית שני, לא היתה מלכותם מצד עצמם כלל, אבל הם כפקידים למלך פרס ורומי, גם לזולתם מן המלכים. אבל מכל מקום אין כוונתו שלא תהיה מלוכה וממשלה לאחד מאחיו, אבל הבטיחו שלא תיפסק מן שבטו הממשלה לגמרי, כל זמן שתהיה המלוכה לישראל, אבל בהיות ישראל בגלות, אין מלך ואין שר, לא הובטח שבט יהודה שתישאר לו ממשלה. ועל דעת רבותינו ז"ל יש כאן דרך אחרת, שהבטיחו שלא תסור לעולם משבטו קצת ממשלה, בין בהיותם על אדמתם, בין בהיותם בגולה. וכן הבטיחו שלא תיפסק תורה מזרעו. וזהו שאמר בפרק קמא דסנהדרין (ה'). לא יסור שבט מיהודה, אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את העם, ומחוקק מבין רגליו, אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים. והנה הבטיחו בכאן שתי הבטחות, האחת שלא יפסק נגיד ומצוה מזרעו ואפילו בהיותנו בגולה, והשנית שיהיו זרעו עוסקין בתורה. והוא שאמרו ביומא (כ"ו). אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורי, אלא דאתי משבט לוי או דאתי משבט יששכר, מלוי דכתיב (דברים ל"ג: י') יורו משפטך ליעקב, מיששכר דכתיב (דה"א י"ב: ל"ב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, ואימא נמי מיהודה דכתיב (תהלים ס' ט') יהודה מחוקקי, אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא קאמרין. הרי שאף על פי שלא הובטח זרעו שיסכים אל האמת, מכל מקום הובטח שלא תיפסק תורה ממנו. וזו ההבטחה קיימת לעולם, בין בזמן שישראל על אדמתם, בין בעת לכתם בגולה. ולפי הנמצא לרבותינו ז"ל במדרשים, יש להם דעת אחרת, והוא שזאת ההבטחה לא תתחיל רק אחרי ביאת הגואל, ויבטיחנו כי אף על פי שתיפסק המלכות ממשפחתו בזמן הזה, אחר ביאת המשיח לא תיפסק מזרעו לעולם. ויהיה עד כי יבא שילה, כמו בזמן שיבא שילה. וזה מוזכר בבראשית רבה (ויחי על הכתוב שם מ"ט: ח') ובילמדנו (מדרש תנחומא שם), אמרו שם לא יסור שבט מיהודה, זה כסא מלכות, שנאמר (תהלים מ"ה: ז') כסאך אלהים עולם ועד, ומחוקק מבין רגליו, כשיבא אותו שכתוב בו (ישעיה כ"ח: ג') ברגלים תרמסנה עטרת גאות וגו', עד כי יבא שילה, כשיבא מי שהמלכות שלו, ולו יקחת עמים, כשיבא מי שמקחה שיני כל אומות העולם, שנאמר (מיכה ז': ט"ז) ישימו יד על פה ואזניהם תחרשנה. הנה מוכח מדבריהם שזו ההבטחה אינה מתחלת, רק אחרי ביאת הגואל. וכן דרשו עוד לא יסור שבט מיהודה, זה משיח בן דוד, שהוא עתיד לרדוף את המלכיות שנאמר (תהלים ב': ט') תרועם בשבט ברזל, ומחוקק מבין רגליו, אלו יושבי יעבץ (דה"א ב': נ"ה), עד כי יבא שילה, שעתידין כל אומות העולם להביא דורון למשיח בן דוד שנאמר (ישעיה י"ח: ז') בעת ההיא יובל שי לה' צבאות. וזה מפורש בכמה מקומות שבזמן המשיח יודו כל האומות לשם יתברך. והוא שהנביא מבטיח (זכריה י"ד: ט') ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. ופירושו] שבזמן הזה שמו אחד בפי כל האומות, כי כל עם ועם חושב להיות עובד אלהים וקורא בשמו, זולתי שהם חולקים בעיקר האלהות, נמצא ששמו אחד, אבל הוא אינו אחד בפי הכל. ובאחרית הימים יתבוננו בו, והוא יהיה אחד כמו ששמו עכשיו אחד. והוא אמרו (עובדיה א': כ"א) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה, [דהיינו שאז בזמן המשיח] והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

צרו המור בראשית מ"ט: י'

ולפי שאלו השלשה מעלות נמצאו ביהודה זכה למלכות. ולכן אמר יהודה ראוי שיודוך אחיך. אחר שנמצאו בך הגבורה והיועצים וריבוי העם. וכנגד הגבורה אמר גור אריה יהודה. וכנגד היועצים אמר לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו וגו'. וכנגד ריבוי העם אמר ולו יקחת עמים. ולפי שהיועצים היו משבט לוי או משבט

יששכר. אמר בכאן ומחוקק מבין רגליו. כלומר שהמחוקק עצמו יהיה משבט יהודה שנאמר יהודה מחוקקי. וזהו רמז על דוד שהיה גדול בתורה. וזהו שאמרו במדרש ראה יעקב שהיה עתיד דוד לעמוד מיהודה שיטול מלכות לעולם כד"א ונאמן ביתך וממלכתך וגומר. וגם הוא יהיה מחוקק כשם שמשא על שכתב ה' חומשי תורה דכתיב כי שם חלקת מחוקק ספון נקרא מחוקק. כך דוד כתב ספר תהלים ה' ספרים ונקרא מחוקק דכתיב יהודה מחוקקי. ועליו אמר יעקב דוד לא יהא כשאל שניטלה המלכות ממנו. אבל דוד אף על פי שתנטל מלכותו ממנו לא תנתן לאחר. כי שמורה תהיה לזרעו לעת קץ. וזהו לא יסור שבט מיהודה. וכתיב וחסדי לא אסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול ע"ה. הרי שנקרא מחוקק החכם שמורה הוראה למלך והוא יושב בין רגלי המלך כשיושב על כסא המשפט. וזהו שאמרו במדרש מחוקק זה סופר כד"א כי שם חלקת מחוקק ספון. והמתרגם אמר וספרא. ואולי נקראו כן שם החכמים כאומרים סופר מברך ובור יוצא. לפי שהוא סופר אותיות התורה ומדקדקים במצותיה כאומרו מעיר חכמים אני ושל סופרים אני. ואולי שעל זה נקרא מחוקק שעולה מספרו רמ"ח כמספר המצות וכמספר איבריו של אדם. וכל מצוה ומצוה חקוקה בכל אחד מאיבריו. וזה ע"ד שאמרו יששכר חמור גרם חמר כתיב שקיים יששכר רמ"ח מצות עשה כמנין איברי גופו. וכן מחוקק עולה כמנין זה. ואולי שעל זה אמר אל למלכים שתו יין פן ישתה וישכח מחוקק. כלומר וישכח רמ"ח מצוה עשה כמנין מחוקק. ולכן אין ראוי למלך לשתות יין פן ישכח המצות וישנה הדין. ולמי ראוי היין תנו שכר לאובד ויין למרי נפש. ישתה וישכח רישו ומרירותו ויתחזק לעבוד את ה'.

עקדת יצחק בראשית שער ל"ג, שאלה ג'

במאמר לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבא שילה וכו' כי אחר שעקר ממשלת השבט והמחוקק יהיה אחר בוא שילה הנה באמת לא כך הי"ל ולא ידמה למאמר (דברים ז') לא יתיצב איש בפניך עד וכו' כמו שכתב הר"לבג ז"ל בשם אביו ז"ל כי אחר השמידו אותם אין שום ענין אל ההתיצבות בפניו. וכן ג"כ באומרו (בראשית כ"ח) כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי וכו' כי באמת אחר שיעשה את אשר דבר לו כבר יכול להעזב ממנו מהשתדל בשמירותיו ויהיה עניינו אצלו בהתמיד הצלחותיו. וכבר פתח במאמר זה פתח של ערעור ועלה לומר שזמן המשך השבט והמחוקק לא היה רק עד כי יבא שילה כי מאז והלאה יפסיק כמו שטוענין עלינו האומות. אלא ג"כ תשובתם בצדס שאם כדבריהם ברכה זו לא נתקיימה שכבר סר השבט מיהודה כמה מאות מהשנים קודם בוא שילה לדעתם כי מהגלות הראשון אשר היה על יד נבזראדן בטלו מלכי בית דוד כי בתחלת בית שני עמדו פחתים כזרובבל ונחמיה מעט ואחריהם מלכו החשמונים ומלכי בית הורודוס. וגם שהקושיא הראשונה תעמוד לה בעינה כי מאחר שייחסו המשיח ההוא אל דוד מאז יהיה עקר ממשלתו ושבטו ואיך אמר כי לא יסור עד שיבוא.

עקדת יצחק בראשית שער ל"ג

גור אריה יהודה וכו' להיותו מדבר לענין שבט המלכות אמר כי להיות מעלתו בחכמה וביישוב הדעת תהיה הצלחתו בהדרגה בעניינים הטבעיים. וזה כי מתחלה יהיה גור במלוכה ואח"כ אריה. כמו שהיו ענייני דוד וכפרש"י ז"ל לא כדרך הפוחזים הקופצים ראשונה בגדולה שבמעלות ואחר נזורו אחור והוא אומר מטרף בני עלית כלומר מטירוף הדעת עלית אתה בני ולא נשתתפת עם אחיך בדברי פחזותם או שירצה אע"פ שאתה גור אתה עלית מטרף בני ולא נשתתפת עמהם בהשחתתו כמו שאמר (בראשית ל"ז) מה בצע כי נהרוג וכו' וישמעו

אחיו. והנה אחר שזכר ענין המלכות וחזקתו בו גלה לו סוף ענייניו וקורותיו נפילותיו וקימותיו עד סוף ממשלתו אשר לא יוסיף לנפול עוד. ואמר כרע רבץ כארי וכלביא מי יקימנו ירצה שעם שיהיה גבר ומלך באחיו ושבת הממשלה בידו כאריה זה שהוא מלך החיות שכבר יקרה לו כמקרה האריה שהוא סובל חולי הרביעית. ועם כל מעשה תקפו וגבורתו הרבה פעמים הוא כורע ורובץ ואין לו כח לעמוד על חזקו. וכן גם הוא כבר יכרע וירבץ תחת משאו וישכב ויפול מגדולתו כנפילת מלכיו יוצאי חלציו ביד מלכי האומות כד"א (שופטים ה') בין רגליה כרע נפל שכב וכו'. המה כרעו ונפלו. (תהלים כ') כי בעוונותיהם המה כרעו ונפלו תחתיהם כארי וכלביא זה ביום חוליו ומפלתו. ואמר מי יקימנו על זה הגלות הארוך שנמשכה השכיבה והנפילה כל כך שיאמרו העכ"ס הנה צורו מכרו וה' הסגירו ומי יקימנו ויחיה והוא מה שאמר הנביא (עמוס ז') מי יקום יעקב כי קטון הוא. ונאמר (שם ה') נטשה על אדמתה אין מקימה. ואמר שאפילו בזמן השכיבה והכריעה ההיא לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו. וכאומרם ז"ל (סנהדרין ה' א) אלו ראשי גליות שבבבל וראשי גליות שבכל זמן וזמן. ולזה לא אמר מלך כי גלוי וידוע לפניו שלא יעמדו מלכיהם תמיד ואמר שזה הענין מהכריעה והשכיבה על זה האופן ימשך להם עד כי יבא שילה. והוא הבן הקטן העתיד לצאת מבין רגליו לקץ ימים רבים כמו שתרגם אנקלוס ובשליטה (דברים כ"ח) ובזער בנהא. כי הוא אשר יקהל אליו כל הגוים וימלוך עליהם מלכות שלמה כמו שאמר (תהלים ע"ב) וישתחוו לו כל מלכים וכו' ומשם ואילך לא יוסיף לכרוע אבל כלם לפניו יכרעו ויפולו דכתיב (שם) לפניו יכרעו ציים. והכלל שאף גם זאת בהיותו שח ושפל כי יפול לא יוטל כי ה' סומך ידו. וזהו עצמו מה שרצהו בלעם בלשון הזה. (במדבר כ"ד) יאמר כשיהיה בתקפו וגבורתו יאכל גוים צריו ועצמותיהם יגרם וחציו ימחץ וגם כשיכרע וישכב כארי וכלביא אשר הרואה יאמר עליו מי יקימנו מברכיו יהיו ברוכי ה' ומקלליו יכרתו וכן היה בלי ספק כי בכל דור ודור לא עזבנו אלהינו ולא מאסנו ולא געלנו אבל תמיד השאיר לנו שריד כמעט מהשבט ההוא. וכמ"ש ז"ל (מגילה י"א א) להפר בריתי אתם בימי רומיים שהעמדתי להם את רבי ואת כל חכמי הדורות. והם אשר נהגו נשיאות ורבנות וגאונות בכל הימים הרבים אשר נשמר זה הסדר ביניהם. וגם אחרי כן לא סר מהם שבט נוהג שררה ומנוי מלכות בקצת מקומות מושבותם וכבר זכר הרבי בנימן בעל המסעות שראה בעיניו במדינת בג"דאד עיר גדולה לאלהים ושמה כמה אלפים ורבבות מישראל וביום גינוסית מלכם היה רוכב נשיא מזרע דוד אצלו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לפניו בכבוד גדול, עשו דרך לבן דוד ובכל זמן וזמן יש כיוצא באלו בכל מקום שהם כפי מה שהוגד והועד לנו מפי מגידי אמת מהארצות ההם. ומאן אמר לן שהנשיאים והרבנים אשר הפקדו במלכויות אלו מפאת המלכים או יתר הרבנים אינם מהזרע ההוא כל שכן בהיות רוב גלותנו משבט יהודה. וכאשר לא יהיה רק מיעוט מן המיעוט. הנה על החולק להביא ראיה דאנן אהימנותיה דאבינו הזקן קא סמיכנא. והנה הפירוש הזה נכון מאד בזה הכתוב. והגבלת עד כי יבא שילה תבא על ההשפלה והכריעה אשר זכר לא על ההצלחה. ועם זה בטלו כל הפקפוקים. ושוב מצאתי אל החכם המקובל בעל קופת הרוכלים שכתב ז"ל יאכל גוים בימי דוד. כרע בגלותא דבבל. שכב בגלות מדי. כאריה בגלות יון. וכלביא בגלות רומי. בשעתא דא מי יקימנו כד"א (איכה ב') מי ירפא לך ע"כ. נראה שלא נכנס בפירושו של אנקלוס כמו שראיתי קצת מתקדשים לבלתי שמוע זולתו.

אברבנאל בראשית מ"ט: י', שאלה ד'

השאלה הד' במאמר לא יסור שבט מיהודה וגו' עד כי יבא שילה כי מורה שתמיד יהיה בו המלכות וכאשר יבא שילה יסור השבט ממנו והנה אינו כן כי הנה שאול שמלך בראשונה משבט בנימן היה לא מיהודה. וירבעם וכל שאר מלכי ישראל לא היו משבט יהודה. וגם בבית שני מלכו החשמונאים ובית הורודוס ואח"כ נפסק המלכות

בהחלט משבט יהודה ומשאר השבטים ואיך נתקיימו אם כן דברי הזקן ונבואותיו לא יסור שבט מיהודה. גם אמרו עד כי יבא שילה בין שיאמר על דוד בין שיאמר על מלך המשיח מהרה יגלה כפי דעת המפרשים לא נתקיים כי בבא דוד נתחזק המלכות לשבט יהודה ולא סר ממנו וכן נאמין שכאשר יבא משיח בן דוד יתחזק המלכות בידו לא שתוסר אז ואין זה המאמר דומה במלת עד למאמר לא יתיצב איש לפניך עד השמידך אותם כי אחרי השמידו אותם אין שום ענין אל התיצבות לפניו וכן עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך כי באמת כשיעשה את אשר דבר כבר יעזב מהשמירה ההיא ובפירש הפסוק אזכור דעות המפרשים בו.

אברבנאל בראשית מ"ט: י'

...ומפני ד' הסבות האלו אני מבאר וגוזר שלא יסור שבט מיהודה והוא שבט מישור שבט מלכות. ואמרו ומחוקק מבין רגליו אפשר לפרשו על המושל שהוא מחוקק ומסדר חקים נגיד ומצוה לאומים. או יהיה לא יסור מחוקק הסופר כי הנה המחוקק והסופר הוא תמיד בין רגלי המושל לכתוב מה שיצוה.

ואמרו עד כי יבא שילה. יש מפרשי' אותו על דוד כי שילה כמו בנו ע"ד ובשליט' היוצאת וגו' וממנו כפי הראב"ע לא תשלה אותי לא תוליד. ומלת יקחת היא לשון קבוץ כמו תבוז ליקה' אם ר"ל לאם הזקנה שהתקבצו בה רבים מהשני' כלומר שבבא בנו של יהודה והוא דוד אליו יאספו רבים מהשבטים. או יהיה שילה שם עיר וכן נאמר משכן שילה ויפרשו עד כי יבא כמו כי בא השמש. ואמר כי יהיה תמיד מעלה ושררה ליהודה על אחיו עד כי יבא שילה ויכלה משכן שילה כי אז יאספו ויתקבצו עמים שהם שבטי ישראל לו ר"ל ליהודה שימלוך ממנו עליהם וכן הוא אומר ויטוש משכן שילה ויבחר בדוד עבדו. ונכון לפרש ולו יקחת עמים על יהודה שלו יאסף עם רב ר"ל שיהיו בני יהודה רבי' באכלוסין כמו ליקחת אם. וי"מ פסוק זה על משיח בן דוד שבבואו לו יתקבצו ויכנעו העמים.

והנה מפני הספק אשר בשאלה הד' שזכרתי באו חז"ל בשני דרכים להתרתו הא' בפ"ק דסנהדרין באמרם (סנהדרין דף ה') לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל ושרודים את העם. ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבי'. והדרך הב' שפירשו הנבואה הזו כלה על העתיד לביאת המשיח בלבד. אמרו בב"ר ובילמדנו ג"כ לא יסור שבט מיהודה זה כסא מלכות שנא' כסאך אלהים עולם ועד. לא יסור שבט מיהודה זה משיח בן דוד שהוא עתיד לרדות שני' תרועם בשבט ברזל ומחוקק מבין רגליו כשיבא מי שכתוב בו ברגלים תרמסנה וגו' עד כי יבא שילה כשיבא מי שהמלכות שלו ולו יקחת עמי' מי שמקהה שניהם שני' ישימו יד על פה. וכפי זה הדעת כתב הר"ן בדרשותיו שיהיה אמרו עד כי יבא שילה כשיבא שילה.

ואמנם הרמב"ן הלך דרך אחרת בהתר הספק הזה באמרו שהיתה כוונת הזקן בברכה הזאת שבהיות מלכות בישראל לא תסור מיהודה ולא תעתק אל שבט אחר כי כל עוד שתהיה ממשלה בישראל יהיה יהודה המושל ושהמלכים שמלכו אחרי דוד משבט אחר היו עוברים על דעת הזקן ובברכתו כאלו תאמר מלכי ישראל והחשמונים ג"כ ושעליהם נאמר הם המליכו ולא ממני ואז"ל כל מאן דאמי' מבית חשמונאי קא אתינא עבדה הוא מפני שמרדו בנבואת יעקב במלכ' מפני שלא היו משבט יהודה. ואמנם שאול בחר בו הש"י והמליכו ע"י נביאו מפני שראה שלא יתמיד מלכותו ולכן המליכו משבט אחר ולא מיהודה שיהיה קיים במלכותו וכמ"ש אתן לך מלך באפי ואקח בעברתי אבל מהעת שהחל להיות ביהודה שבט מלכות לא יסור ממנו אל שבט אחר וז"ש דוד ויבחר ה' אלהי ישראל בי מכל בית אבי להיות למלך על ישראל לעולם. כי ביהודה בחר לנגיד ובבית יהודה

בית אבי ובבני אבי. כי רצה להמליך על כל ישראל ושהיה חטאת בני החשמונאים בבית שני שעליו נתחייבו כלם לנפול בחרב אויביהם עם היותם חסידי עליון וכמו שהאריך הרב בזה. ויש ספק בזה נגדו כי הנה לא יסור שבט מיהודה אינו מצוה ואזהרה לשאר האחים שלא יקחו ממשלתו אבל הוא הבטחה ויעוד עתיד. ועם היות שהמולכים בישראל עוברים על זה עכ"פ נתבטלה הבטחת הזקן ולא נתקיימה א"כ אלא בימי דוד ושלמה. ואין ראוי לומר שעל אותו זמן מועט ניבא הזקן.

והר"ן במקום הנז' דרך בזה דרך אחרת והוא שניבא הזקן בכאן על מה שיהיה בזמן שלמה בחטאתיו יתחלקו המלכיו ויסורו השבטים מאחרי רחבעם בנו ולכן הבטיחו שעכ"פ ישאר לו חלק במלכות וכמו שכ' שם רק את כל הממלכה לא אקרע שבט אחד אתן לבנד למען דוד עבדי ולמען ירושלים אשר בחרתי. והנה כל זמן בית ראשון היו מלכיו משבט יהודה כי לא סרה הממשלה מהם אף על פי שהיו בישראל מלכים משאר השבטים והמלכות שאול אמר הרב שאינה קושיא כי ברכת יעקב היתה שאחרי שיתחיל שבט יהודה למלוך לא תפסק ממנו וכך אמר שענין החשמונאים לא היה מלכות כי אם שררה יהיו פקידים למלך פרס ורומי וזולתם. ובהיות ישראל בגלות אין מלך ואין שר לא הובטח שבט יהודה שתשאר לו המלכות. וכפי הדרך הזה נראה לי יותר נכון לפרש שילה מגזרה וידבר אתו בשלי. ויכהו שם על השל שהוא לשון פשיעה ועון. יאמר שלא יסור שבט מיהודה וגוי עד שיבא חטאו שהוא פשע שלמה שאחר זה יסור ממנו שבט המלכות שהיה לו על כל ישראל אבל עכ"ז לו יקחת עמים ר"ל שישארו עמו שני השבטים והוא יהודה ובנימן אשר כנה בשם עמים.

והפירוש הזה עם כל מה שהלכתי בעדו אינו נכון לפי שאיך יתכן שינבא הנביא בהסרת המלכות מבית דוד בחטאת שלמה ולא יזכור ראשונה שיהיה המלכות משבט יהודה או בדוד והנה אם הוא לא ניבא שיהודה יזכה למלכו' איך ינבא בהסרתו ממנו. וענין החשמונאים שזכו הרב אינו כמו שאמר כי מלכים היו לא פקידים לפרס ולרומי כי הם פרקו מעליהם עול היונים ולא היו נכנעים לפרסיים. ואמנם עם הרומיים עשו שלום וברית אחים אבל לא נשתעבדו להם.

וכאשר חשבתי בדרכים האלו כלם אשיבה רגלי לדעת כולל לכל הדברים. ואומר ששני דרכי חז"ל והרמב"ן והר"ן הכל אחד אצלי והוא היותר אמתי ומתישב באמת. וזה כי הנה יעקב אבינו לא זכר מלכות בביאור כמו שפירשו עליו המפרשי' ולכן התחייב אצלם הספק הנזכר אבל אמר בשבט ר"ל כל מנוי מעלה והנהגה ושררה על יתר אחיו וזאת המעלה אמר שלא תסור מיהודה וכבר מצאנוה בו לפני מלוך מלך בישראל הנה יהודה היה גדול על אחיו גם בימי יוסף ולכן היו הולכים אחר עצתו והעד ויאמר יהודה מה בצע וגוי' וישמעו אחיו ויאמר אליו יהודה לאמר העד העיד וגוי'. ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הנער אתי וגוי' וישמע ישראל לעצתו ולא שמע לעצת ראובן. וכן ויאמר יהודה לאחיו ויגש אליו יהודה. ואת יהודה שלח לפניו א"כ תמיד היה יהודה ראש לכל אחיו. גם לדגלים היה דגל מחנה יהודה החונים קדמה. וכן במסע הדגלים אומר שדגל יהודה היה נוסע בראשונה. ובחנכת המזבח הקריב נחשון בן עמינדב למטה יהודה ביום הראשון. וכשזכר שמות האנשים אשר ינחלו הארץ לישראל עם אלעזר הכהן ויהושע בן נון זכר ראשונה ליהודה כלב בן יפונה. ובכבוש המלחמות צוה השם תמיד יהודה יעלה בתחלה. וכן בחלוקת הארץ ונחלת ראשונה הנחיל לבני יהודה. וגם בימי שאול כשפקד העם ללכת להציל את יבש גלעד ויפקדם בבזק ואמר ויהיו בני ישראל שלש מאות אלף ואיש יהודה שלשים אלף כי הנה לא נמנה שבט יהודה בין שאר השבטים מפני מעלתו. וכן עשה כשפקד את העם לעלות על עמלק שלא מנה את יהודה בכלל השבטי' אלא הוא בעצמו ושאר השבטים כלם יחד.

וכל זה מורה על היות לאותו שבט מעלה על אחיו ועל זה ג"כ נאמר לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו שהוא הסופר אשר ישב לרגלי השר. או שקרא מחוקק כלל החכמים אשר היו משבטו. וגם עם היות ששאלו נתמנה מלך תמיד היה השבט והשררה ביהודה בענין השררה והכבוד על שאר השבטים. וכאשר נתן המלכות לדוד ולזרעו נתקיים יותר לא יסור שבט מיהודה. וכאשר בחטאת שלמה נחלקו המלכויות עכ"ז נתקיים לא יסור שבט מיהודה כי תמיד נשאר מלכות ליהודה אם מעט ואם הרבה. וגם אחרי שגלה יהודה מעל אדמתו לבבל נתקיים לא יסור שבט מיהודה וזהו שארז"ל אלו הם ראשי גליות שבבבל כי לא היה דעתם שעליהם בלבד היתה הנבואה הזאת אלא שגם הם בכלל לא יסור שבט מיהודה ושג"כ נתקיימה הבטחתו בגלות ההוא. וגם בזמן בית שני עם היות החשמונאים מולכים ללחום מלחמות ה' תמיד היה בירושלים נגיד מיהודה והוא היה ראש לסנהדרין לקיים מה שנא' לא יסור שבט מיהודה וכמו שכתב יוסף בן גוריון.

ולזה ג"כ נאמר בדברי רבי משה הדרשן לא יסור שבט מיהודה זו לשכת הגזית שנתנו בחלקו של יהודה. ומחוקק מבין רגליו אלו יושבי יעבץ שמורים הוראות בישראל כסנהדרי גדולה היושבת בלשכת הגזית בחלק יהודה שני ומשפחות סופרים יושבי יעבץ וגומר שהנה כיון בזה שגם אלה יוכלו בלא יסור שבט מיהודה ותהיה הכונה ההיא שלא יסור שבט ההנהגה מלשכת הגזית והנה זה בהיותם בארץ. ומחוקק מבין רגליו שנאמר על החכמים שבגלות שלא יסור זה או זה עד כי יבא שילה וכן היה הדבר גם היום בגלות הארוך הזה עד צרפת וגלות ירושלים אשר בספרד אין ספק שהנשיאים והנגידים אשר היו המלכים והקהלות ממנים על בני ישראל היו כלם מזרע בית דוד לקיים לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו כי היה רוב גלותנו אשר במלכו' ההם משבט יהודה הנה אם כן נתקיימה ההבטחה ההיא בזמן ההצלחה ובזמן הגליות עד היום הזה. וכבר זכרו במסכת יומא אמר רבה לא משתכח צורבא מרבנן דמורי או משבט לוי או משבט יששכר מלוי דכתיב יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל. מיששכר דכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ואימא מיהודה נמי שנאמר ויהודה מחוקקי. ועל זה הדרך יפורש ומחוקק מבין רגליו שלא יסורו מהיות חכמים מבני בניו של יהודה

ואמנם אמרו עד כי יבא שילה אחשוב שמלת עד עם היות שפעמים תבא על הגבלה זמנית כמו ומעולם ועד עולם. עד אשר אבא אל אדוני שעירה. עד שיפוח היום. ודומיהם הנה יבא פעמים אחרות לא להגביל זמן אלא להפליג הענין כמו עד כי חדל לספור. עד לב השמים. כי נגע עד השמים משפטה. עד בכור שבי וזולתם הרבה. ולפי שאמר הזקן לא יסור שבט מיהודה שהוא יעוד כולל לזמן ההצלחה ולזמן הגליות כמו שפירשתי אמר עד כי יבא שילה ר"ל וכ"כ יתמיד השבט הזה עד שכבר יבא שילה שהוא בנו של יהודה והוא מלך המשיח ולו יקחת עמים ר"ל שיתקבצו העמי' והאומות לעבדו וכמ"ש כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד. והיתה ההפלגה הזאת שיתמיד היעוד הזה מימי יעקב עד מלך המשיח שהוא באחרית הימים ולזה עצמו כוונתו בב"ר לדרוש הפסוק הזה על משיח בן דוד לא שיחשבו שעליו בלבד נאמר אלא שגם כן הוא נכלל ביעוד הזה. והנה א"כ הדרשה כלה אחת מה שדרשו בסנהדרין ומה שדרשו בב"ר ואינן שני דרכים כמו שחשב הר"ן. גם לא יפרשו מלת עד כי יבא שילה. מאז שיבא שילה אלא כמו שביארתי וזו גם כן כוונת אונקלוס שתרגום עד דאתי משיחא וליה יתכנשון עממיא והותרה השאלה הד'.

MODERN TEXTS

ספורנו בראשית מ"ט: י'

לא יסור שבט מיהודה – כשתהיה לו המלכות כמו שאמר וכלביא מי יקימנו לא יסור שבט המלכות ממנו אל אחד משבטי ישראל כאמרו וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול אשר הסירותי מלפניך (שמואל ב' ז': ט"ו) אבל כשנפלה המלכות ביד האומות לא היה זה מין הסרה שיסור הדבר ממקום למקום אבל נפסד לגמרי כי לא סר שבט ישראל ומלכותו מזה אל זה אבל אבד לגמרי ולא תפול הסרה על הבלתי נמצא כלל. ומחוקק מבין רגליו – שיהיה מזרעו שופט יושב על כסא ובין רגליו יהיו סופרי הדיינים כמנהגם. עד כי יבא שילה – הנה תיבת שילה מורכבת משרש שול ומורה שולים ומשרש שלה המורה שלום כלומר שלום הסוף. אמר שזה שאמר שיהיה ליהודה שבט ומחוקק בין אחיו בלבד בעוד שבטם קיים יתאמת עד כי יבא שילה. ולו יקחת עמים – אבל כשיגלה המשיח שיהיה שלום הסוף לו תהיה גם יקחת עמים. חלשת העמים כמו אם קהה הברזל (קהלת י' י') כלומר מותר חלושים שישארו אחר אבדן מלכותם ישמעו לשילה שהזכיר כאמרו וקרקך כל בני שת (במדבר כ"ד: י"ז).

אלשיך בראשית מ"ט: ט'-י'

(ט) ראוי לשים לב אל אומרו גור אריה יהודה שלא לנוכח - ולא אמר גור אריה אתה. מטרף בני עלית לנוכח. כרע רבץ וכו' שלא לנוכח. אך יאמר הלא אמרתי שישתחוו לך בני אביך. ושמא תאמר אחר כי זכות תחשב לי ואיך היה שאפפו עלי רעות שהורידוני מגדולתי, ואחר כך מת בני הראשון ואחריו השני עד הוצרכת ליבנות מתמר, ואם יש לי זכות בדבר איך היצר לי. לזה אמר דע איפה כי הכל בהשגחה גמורה בכל הפרטים, כי יש בחינת זכות ויש בחינת הפכו. וכל מעשיך פעלת למלכות הבא ממך הוא דוד המלך ע"ה כי אתה סימן לבניך. וכאשר עשית כן יעשה להם.

והוא, למה שמענין יוסף בא לך המלכות של דוד, על כן היה כיוצא במעשה אשר עשית וזהו גור וכו'. והוא כי כשמדבר שלא לנוכח ידבר על דוד וכשמדבר לנוכח הוא על יהודה עצמו. וזה יאמר הנה גור אריה יהודה - כי יהודה הוא דוד - תחלה יהיה גור קטן שלא ימשול רק בחברון על יהודה, ואחר כך אריה מושל בישראל כולו כאריה בכל החיות. ולמה לא היתה לו ממשלתו בבת אחת, הלא הוא כי הנה אתה בני מטרף בני עלית וזכית למעלות מלכות. ולכן כאשר בתחילה כאשר התנכלו אותו להמיתו ואמרו לכו ונהרגו והשליכוהו הבורה לא מחית ולא רצית למשול בס, רק משלת בעצמך בלבד שהיית שותק וכובש את עצמך בלבד, כן דוד תחלה כבש את שבטו הוא שבט יהודה לבדו. וכאשר אחר כך כבשת את כל אחיך ואמרת מה בצע וכו' ומשלת בס לבלתי הניחו בבור עד ימות שם, כן אחרי כן ימשול דוד בכל השבטים ויקרא אריה. ועל שלא היה שררתך גמורה לומר נשיבהו אל אביו שלא גמרת המצוה - כמו שאמרו ז"ל (בראשית רבה פ"ה: ג') - הורדת מאת אחיך, כן גם במלכות דוד תרד מלכותו מאת אחיו בימי רחבעם ולא ישאר לו רק יהודה ובנימין, כי גם פה לא הורדת מאת בנימין.

ואחר כך כרע כי היתה כריעה, ולא רביצה ונפילה בעצם. [ו]אחרי כריעת חילוק המלכות רבץ כאריה בחורבן בית ראשון, שבוטל מלכות בית דוד, שנחרב הבית עם הריגת צדקיהו וזרע המלוכה שהוא מעין מיתת אשתו - היא ביתו - וער בכורו. ועדיין לא היתה נפילה בעצם כי היתה תקוה על ידי אונן יקים זרע לאחיו, וזהו רבץ כאריה שיש בו כח גם כשרובץ, כך בחרבן בית ראשון היה עדיין כח ביכניה וזרובבל ונחמיה מזרע דוד, ונבנה מיד במלאת שבעים שנה.

ואחר כך וכלביא שהוא מין אריה בלתי חזק כאריה כי ברביצתו יכנע בעצם עד ימצא מי יקימנו. כן בחרבן בית שני שלא היה מלכות בית דוד הנמשל לאריה, כי אם נשיאים נמשלים ללביא החלוש מאריה, שרביץ כלביא שהרביצה מתמדת עד בא מי יקימנו. כמו שאמרו בספר הזוהר על נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל, שלא תוסיף קום מאליה עד בא מי יקימנה. וזהו אומרו פה וכלביא היא הרביצה שניה שכחו חלוש שלא יקום עד בא מי יקימנו. והוא מעין יהודה כי נפילת ער לא היתה בעצם רק כרביצת אריה שיש בו כח לקום, כי היה אונן יכול לתקן להקים את שמו, אך כשמת אונן מי יקימנו את ער, כי שלה בית אחד הוא בונה ולא שני בתים, ולא מביא לעולם רק את אונן, עד בא מי יקימנו הוא יהודה עצמו שהקים גם את ער - הוא פרץ, וזרח - הוא אונן, כמפורש במקומו בס"ד.

(י) וכאשר ממיתת ער ואונן - שהוא רמז אל שני החרבנות - עד לידת פרץ - שהוא מלך המשיח, לא נגדע זרע יהודה לגמרי כי עדיין היה מיהודה שלה, כן לעתיד בין החרבן שני למלך המשיח, לא יסור שבט מיהודה וגוי' עד כי יבא שילה הוא מלך המשיח, הוא דוד. והוא גמר הרמז שענין יהודה הוא דוגמת דוד העתיד והוא מלך המשיח.

הרכסים לבקעה בראשית מ"ט:י'

לא יסור וגוי' – אחר שבשרהו מלכות. יודוך – ישתחו לך וגוי'. בשרו עתה למוד דעת ומוסר וחק לעם. ואמר לא יסור שבט סופרים מיהודה. ונותני חק מבין רגליו עד כי יבא וגוי'. וטובה זאת לא פסקה משבטו גם בבית שני. כי רוב העולים מבבל משבטו היו. וכן אחר כך. כמו שאמרו שר' יהודה הנשיא משבט יהודה היה. ומי יברר שפסקה ברכה זאת. ובזה בטלה טענת המערערים לומר הלא פסקה המלכות כבר. שהבטחה זאת על שבט סופרים נאמרה. וסיים ולו יקחת עמים – למוד מוסר לעמים. כמו ותבוז ליקחת אם ללמוד מוסר האם. דוגמת אל תטוש תורת אמך. ולכך הוא קורא לבעל אותן המשלים והמוסרים שבאותה פרשה אגור בן יקה בן המוסרים. ורק שלשה אלה נמצאים בכתוב. יקחת עמים – בן יקה ליקחת אם. שילה – אף שדברי הרשב"ם בפ"י עד כי יבא שילה נראין נעימים ופשוטים. לא ישיבו נפש כל שואל. הלא לא פסקה מלכות יהודה בבוא רחבעם שכמה. כי אם נחלקה לשתי ממלכות ואחר גלות שומרון מלכו מלכי יהודה לבדם. עד גלות ירושלים בימי צדקיה. גם רחוק לומר שנבא על ממשלה כזאת שלא נמשכה כי אם שמונים שנה מתחלת מלכות דוד עד רחבעם.

שד"ל בראשית מ"ט:י'

לא יסור שבט מיהודה: שרביט המלוכה. ומחוקק: מקל הממשלה כמו במחוקק במשענותם (במדבר כ"א:י"ח). מבין רגליו: כך היה מנהג מלכי קדם, שהיה המלך יושב על כסא רם ותחת רגליו הדום ובין רגליו מקל הממשלה. לא יסור: לא יחדל ויפסוק, כמו וסר מהם הנגע (ויקרא י"ג:נ"ח), וסר ממני כוחי (שופטים ט"ו:י"ז) לא תסור מעליו אולתו (משלי כ"ז:כ"ב), לפיכך אין הכוונה כפירוש רמב"ן, כל זמן שיהיה שבט בישראל יהיה ביהודה, ולא יסור ממנו לשבט אחר; אלא הכוונה: בהחלט לא יפסוק שבט מיהודה, אלא שעם כל זה אין הכוונה עד סוף כל הדורות, שתמיד יהיה שבט ביהודה, כי לא על סוף כל הדורות נתנבא יעקב אבינו, עיין

למעלה פסוק א'. עד כי : לא מצאנו מילת אלה להוראת הזמן אלא להפלט השיעור וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד (בראשית כ"ו: י"ג) עד כי חדל לספר (בראשית מ"א: מ"ט) עד כי יגעה ידו ותדבק ידו אל החרב (שמואל ב' כ"ג: י"ג) הפליא להיעזר עד כי חזק (דברי הימים ב' כ"ו: ט"ו), אבל להוראת הזמן אומרים עד אשר (עד אשר תשוב חמת אחיך למעלה כ"ו: מ"ד), עד אם (עד אם דברתי דברי) (שם כ"ד: ל"ג) או עד אשר אם (עד אשר אם שאו ערים, ישעיה ו': י"א) או עד ואחריו מקור עד שוב אף אחיד ממך (למעלה כ"ו: מ"ה) או עתיד (עד יגדל שלה בני למעלה ל"ח: י"א) בלא מילת כי. עד כי יבא שילה : שם עיר ושם השליך יהושע גורל לישראל וחילק להם את הארץ, ושם השכינו את אוהל מועד (יהושע י"ח). ואולי לשון זה של יעקב, שנשאר להם בקבלה ושנכתב בתורה, היה הסיבה לשיבחר יהושע את שילה לתת שם אוהל מועד ולהשליך שם הגורל. יקחת עמים : יקה צייתנות, הישמעות וכן ליקחת אם (משלי ל': י"ז), וכן בערבית וקה לציית, להישמע; והטעם כל כך יהיה יהודה חשוב ונכבד באחיו, כי גם אחר שיבוא ישראל שילה ויחלקו את הארץ בגורל, ואיש איש ייחזו בנחלתו, עדיין יהיו כל השבטים נשמעים לו ומכבדים אותו, כענין יהודה יעלה (שופטים א': ב'), וגם אחר זמן ימלוך דוד ותהיה הממלכה ביהודה. זהו מה שני"ל לפי פשט הכתוב הזה, שרבו בו הדעות ואלה ראשיהן :

א) חכמי התלמוד (סנהדרין ה'. והוריות י"א:) (ומדרש רבא (בראשית פ' צ"ח: י"ג) ורש"י מפרשים שבת ומחוקק על הסנהדרין וראשי הגלויות שבבבל והנשיאים שבא"י, כלומר אתר שפסקה מלכות מישראל או שבאה הממלכה ביד בית חשמונאי ובית הורודוס, וגם אחר חרבן בית שני נשאר קצת שלטון ליהודה; ומפרשים עד כי יבא שילה זה מלך המשיח; שילה : שי לו שיובל שי לו, או שילה כמו שלו דדיליה היא מלכותא, ודון יצחק מוסיף לפי הפירוש הזה כי שבת ומחוקק כולל גם כל החכמים והנכבדים שבכל דור ודור, והוא מפרש עד כי יבא שילה לא להגבלת הזמן, כי אם להפלט גדולת שבט יהודה שגם המשיח עתיד לצאת ממנו; ומפרש שילה בנו מלשון ובשליטה (דברים כ"ח: נ"ז) וקרובה לזה דעת ר' יצחק עראמה, והוא מפרש כרע רבץ כאריה ביום חליו, ומי יקימנו, וזה על גלותנו זאת, ובגלות הזאת לא יסור שבט ושלטון מיהודה, הם הנשיאים וכל גדולי הדורות, עד כי יבא שילה, והוא הבן הקטן העתיד לצאת מבין רגליו כמו שתירגם אנקלוס ובשליטה "ובזעיר בנהא", כי הוא אשר יקהלו אליו כל הגוים וימלוך עליהם מלכות שלמה והוא משיח ומשם ואילך לא יוסיף לכרוע;

ב) רמב"ן מפרש כל זמן שיהיה שבט מישראל, יהיה מיהודה, עד כי יבא שילה בנו והוא משיח;

ג) ראב"ע ורלב"ג עד כי יבוא בנו, והוא דוד; ראב"ע הביא פירוש אחר בשם אחרים, עד כי יבוא שילה מלשון ובא השמש (ויקרא כ"ב: ז') או עד כי יבא קץ שילה ככתוב (תהלים ע"ח: ס') ויטש משכן שילה ויבחר בדוד עבדו ואז לו יקהת עמים כי היו עמים רבים תחת יד דוד ושלמה.

ד) רשב"ם, חזקוני, רמבמ"ן וי' ש' ריגיו עד יבוא יהודה לשילה ואליו יתקבצו השבטים להמליך את רחבעם, אז יסור שבט מיהודה כי ימלוך ירבעם על עשרת השבטים; ואעפ"י שהענין ההוא היה בשכם (דברי הימים ב' י': י"א) הנה שכם קרובה לשילה. והחזקוני מוסיף שילה זה אחיה השילוני, ודון יצחק מוסיף עד יבא חטאו של שלמה, שילה מן שלי בארמית שגגה וחטא. (אמר שד"ל: לפירוש רשב"ם קשה מאד, כי ולו יקהת עמים איננו לפי זה ברכה אלא קללה, כי כשנאספו השבטים לשכם נחלקה המלכות, והחכם פירש ולו יקהת עמים שעכ"ז לא תפסוק אז לגמרי המלוכה מזרעו, כי גם לרחבעם תהיה יקהת עמים, קיבוץ שני שבטים, יהודה ובנימין; וזה דחוק, כי יותר היה נכון שיאמר ובו ימרדו עמים);

ה) ר' שלמה רבו של רבנו בחיי (הביאו רבנו בחיי) פירש לא יסור שבט מיהודה לעד לעולם כשיבוא שילה והוא

משיח, והוא אומר כי כן דעת אנקלוס ושצריך למחוק מילת "עד" לפני "דייתי משיחא" (אמר שד"ל: א"כ היה האתנח ראוי להיות תחת עד, כי היתב שתחת עד אין כוחו אלא ככוח פשטא והוא מפסיק פחות הרבה מהאתנח),

ו') רבנו בחיי כתב: והזכיר לא יסור שבט מיהודה עד כי יבוא שילה שבא להורות על גאולת מצרים העתידה הקרובה, כי איך ייתכן שתתחיל הגלות עתה ביעקב ובזרעו, ולא יזכיר ענין הגואל הראשון הקרוב ולא יתנבא עליו ולא יבשרם ויזכיר העתידה הרחוקה בגואל האחרון באחרית הימים? (אמר שד"ל: העתקתי הלשון הזה, כי נכון הוא מאד, והרעיון הזה בעצמו הוא אשר הביאני לפרש שילה על ימי יהושע, כי לדעתי הגאולה והישועה הגדולה שהיו בני יעקב מצפים אינה אלא כיבוש הארץ) ומפני זה אמר עד כי יבא שילה והוא רמז על משה, וביאור הכתוב, כי המלכות ליהודה עד זמנו של משה שתשוב המלכות והממשלה לבית לוי והוא משה רבנו הגואל הראשון המולך על ישראל, כענין שכתוב ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם (דברים ל"ג:ה'), כי כל ישראל נאספו אליו ועל זה אמר ולו יקהת עמים. (אמר שד"ל: אינני רואה מהיכן בא לו לפרש שילה על משה אם לא מפני כי חשבונו של זה כחשבונו של זה, וכן אחרים אמרו יבא שילה בגמטריא משיח).

ז') ר"ע ספורנו מפרש לא יסור כפירוש רמב"ן, ומפרש שילה מורכב מן שול ושלה, שול לשון שולים וסוף, ושלה לשון שלווה, הוא המשיח שהוא השלום האחרון שיהיה בסוף, ואז גם שאר עמים ישמעו ליהודה;

ח') הכורם מפרש לא יסור מיהודה חכמים וסופרים מנהיגי העם וחכמתם, עד כי יבא שילה ושמאל הנביא, כי בשילה התפללה חנה ובשילה גדל שמואל אצל עלי, ובשילה נגלה אליו ה', ולו יקהת עמים: אל שמואל נקבצו ישראל לשאול להם מלך.

ט') המתרגם האלכסנדר נראה שפירש שלי כאנקלוס.

י') היירונימוס תירגם עד שיבוא מי שעתיד להישלח כאלו כתוב שלוח.

יא') קלעריקוס פירש לא יסור שבט מיהודה למטה אחר, עד כי יבוא קצו וסופו של שבט, של מחוקק, או של יהודה, כל' עד שתפסוק המלכות מישראל, כלומר כל זמן שתהיה מלכות בישראל, לא תסור מיהודה; שילה מן שלה בארמית שקט, ושבט רמזה לדעתו שולים על הקצה;

יב') ג' א' טעלער מפרש כי יהודה היה חשוב ונכבד מאחיו והיה נוסע בראש עד שבאו לשילה, ואז נפרדו השבטים איש לנחלתו וסר ממנו השבט;

יג') הערדער מפרש שילה שם עיר ולשון שלווה, והכוונה עד שיבואו אל המנוחה ואל הנחלה, ושאמנם יעקב הזכיר שילה כי היתה בין בית אל ובין שכם אשר ישב שם גם הוא, והוא מוסיף כי גם אחר בוא ישראל אל שילה ואל הנחלה היתה הגדולה ליהודה, הן ע"י מלכי בית דוד והן ע"י זרובבל ושאר הנשיאים; וקרובים דבריו להיות כדברי, אלא שלא הזכיר כי בשילה נחלקה הארץ, ולא פירש "עד כי" כפירושי; והוא מפרש מחוקק מקל הממשלה, ומפרש מבין רגליו מפעמיו והליכות רגלו כלומר מוצאיו ומובאיו למלחמה.

יד') קוצעיוס מתרגם שולה מן שלווה שר השלום וכן שולטענס מפרש מביא שלווה וכן ראזנמילר: עושה שלווה ושלום; יעקב מבטיח איפוא לשבט יהודה, שלא יסור ממנו השלטון עד שיבוא אותו שר, אשר בסוף כל הדורות יחזיר לשלום ולשלווה את כל המהומם והמסוכסך ואשר יקבל על עצמו את שלטון על תבל כולה, וזאת הכוונה

של המילים "ולו יקחת עמים".

ט"ו) פיליפזאהן מפרש כי יהודה יבוא לשילה, ושילה תהיה המקום הנבחר, מקום המשכן ונקודה עיקרית בארץ ישראל וכטבור הארץ, ועיי"כ לו (ליהודה) תהיה יקחת עמים; והוא מוסיף כי חצי הברכה נתקיים, כי היה המשכן ימים רבים בשילה, וחציה לא נתקיים, כי לא היתה שילה ליהודה אלא לאפרים. אך לא מצאנו בכל הברכות האלה דבר שלא נתקיים.

ודע כי בספר השומרונים כתוב "מבין דגליו" בדל"ת, וכן בתרגום שומרוני מתורגם "מבין סדריו", וכבר הסכימו ראזנמילר וגזניוס שאינו אלא תקון; ולענין מילת שילה: בספר השומרונים כתוב "שלה" בלא יו"ד וגם בתרגומים הניחו המילה כן בלא תרגום, נראה שפירושה גם הם העיר שילה.

הואיל משה בראשית מ"ט: י'

עד כי יבא שילה – שילה היתה בימי יהושע החשובה בכל ערי כנען שכן כתוב ויקהלו כל עדת בני ישראל שילה; ולפ"ד פירוש הפסוק שלפנינו כך – יהודה יהיה ראש לשבטים באופן שגם בעיר ואם בכנען הוא יכנס ראשון; ומליצת בוא בעיר ועם בארץ כאומר יכבוש הארץ כולה וישבית מלכיה, וכן בכל המלחמות יהיה ראשון (שופטים א' ב', כ' י"ח). יקחת – הדגש במקום למ"ד והראוי לקחת הפוך מן קהלת. ומצאנו גם להקת נביאים, ומשמעו הוא יעלה בתחלה ואצלו יתקבצו יתר השבטים.

פירוש הרב דוד צבי הופמן לבראשית מ"ט: י' (תורגם בהמעין כ"ג: ב')

על הכתוב "עד כי יבא שילה" (בראשית מט, י) נאמרו פירושים מרובים מתוך כך שהמלה "שילה" מובנה מעורפל. נביא כאן את הפירושים המסורתיים. אונקלוס ותרגום ירושלמי, וכן מדרש רבה ורש"י מפרשים שילה – שלו – אשר לו. עד כי יבא שילה – פירושו עד אשר יבוא מי שהמלוכה שלו. וכנראה לכך התכוונו גם השבעים בתרגומם. ואם כי פירוש זה מסתייע ע"י הכתוב "עד בוא אשר לו המשפט" (יחזקאל כא, לב), הוא לא נתקבל על דעתם של הראב"ע, הרשב"ם ואחרים, בגלל שאין הוא תואם את יסודות הדקדוק. והוא הדין בקשר לפירוש השני המובא ברש"י בשם מדרש אגדה המפרש שילה – שי לו, על יסוד תהלים עו, יב "ויבילו שי למורא".

הסבר אחר ניתן כבר בתרגום יונתן, שהראב"ע מנמקו והוא נתקבל גם על דעתם של הרד"ק והרמב"ן. שילה – כמו בנו או צעיר בניו, מתוך קירבה למילה. שליה, שליל או: שלה (עיי' ראב"ע). הבן ההוא הנו דוד או שלמה או המלך המשיח. מפרשים אלה מעירים בצדק כי "עד כ"י אין פירושו שרק עד ביאת שילה ימשך שלטון שילה, ובבוא שילה יסור השלטון. אדרבה, בבוא שילה יגבר ויגדל כח השלטון, כדוגמת "כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי" (בראשית כח, טו, עיי' גם שם כו, יג "עד כי גדל מאד"). [הערת שוליים - מפרשים מאוחרים רבים פירשו שילה – מנוחה; ויש גם מפרשים מסורתיים המפרשים כן.]

גם הסבר זה יש מקום לערער עליו. הרשב"ם קבע כבר לעומת כולם, שהמילה שילה אינה אלא שם העיר הידועה שילה, בה שכן לראשונה המשכן בארץ. אמנם קשה בדרך זו לפרש הכתוב בשלמותו על אופניו. לפי הרשב"ם כוונת הכתוב: עד כי יבוא יהודה שילה. הכתוב מתייחס לחלוקת המלוכה בימי ירבעם ושילה מופיעה כאן במקום העיר שכם בהיותה קרובה לה (שופטים כא, יט), וכפי המסופר גם ביהושע ל (כד, א) על התכנסות

בשכם ולבסוף מפורש שם כי אלו הדברים היו לפני ה' בשילה (שם, שם כו). לפי זה מפרש הרשב"ם "עד כי" בניגוד לדעתו של הראב"ע, ולדעתו בבואם האמור לשילה תפסק גדולתו של יהודה.

אמנם לא נראה שמשמעות אותה נבואה היא שתפארתה של יהודה תהיה קצרת ימים. נוסף לכך אין כל קשר בין שילה להפסקת המלוכה של רחבעם, ואף כי הדבר קרה בשילה, אין מקום בנבואה הכוללת הזאת להדגיש עובדא זו.

כנראה מיוחסת כאן לשילה חשיבות מיוחדת כעיר הקודש.

כך הבינו הדבר גם מפרשים אחרים (שהובאו דבריהם ע"י הראב"ע). הם מפרשים עד כי יבא שילה – עד אשר תשקע שילה, כמו ובא השמש (שמות טז כא) או שמקרא קצר הוא ויש להשלים: עד כי יבוא קץ שילה, כלומר רק אחר שקיעתה של שילה יגיע יהודה לשיא גדולתו ככתוב (תהלים עח, מט, ע), ויטש משכן שילה – ויבחר בדרך עבדו, אם כי גם לפני מלך דוד היה יהודה הראשון בין השבטים. במדבר היה דגל מחנה יהודה הראשון במסע; הוא היה הראשון שקבל נחלתו בארץ (יהושע טו, א), והוא עלה תחלה למלחמה עם הכנעני אחרי מות יהושע (שופטים א, א), וגם השופט הראשון בישראל היה משבט יהודה (שם ג, ט).

אך בכל זאת נראה פירוש יבא-ישקע דחוק. גם השלמת הכתוב בלשון קצר ע"י מילת "קץ" קשה לקבלה. מתקבל יותר על הדעת לפרש כרשב"ם "עד כי יבא שילה" – עד אשר יגיע לשילה (אך אין הכוונה לחלוקת המלוכה בזמן רחבעם). הכוונה היא לבואם לשילה והקמת המשכן שם אחרי שכבשו את הארץ. ועם זאת אפשר להסביר את הנבואה גם בהתאם לתרגומים ולמדרשים כנבואה משיחית.

מובנה של שילה היא עיר המנוחה. לפי פירושים רבים, קבלה העיר אותו השם, מכיון, שישראל נקהלו שם והגיעו למנוחתם אחרי מלחמה רבת שנים (ע"י יהושע, יח, א). גם במשנה (זבחים יד ו) שנינו: מנוחה זו שילה. תפקידו של ישראל היה להקים משכן לה' שישכון בתוכם. בהגיעו למנוחה עליו למלא תפקיד זה. הרי כך נדר יעקב אבינו: ושבתי בשלום אל בית אבי... והאבן הזאת... יהיה בית אלקים (בראשית, כח, כא, כב). ומתאימה הברכה שבפיו של יעקב אבינו: לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו, כלומר יהודה יצא בשבט ומחוקק בראש כל ישראל, עד כי יבא שילה, כלומר לעיר המנוחה, להעמיד שם את המשכן.

אמנם לא הפכה שילה כתקוותם של ישראל, לעיר המנוחה הקבועה. מפני חטאותיו ניטש משכן שילה ועל יהודה הוטל כעת מחדש להנחות את העם לעיר המנוחה. ירושלים – ירושת השלום נקראת עיר זו שבה קבע דוד מקום בית עולמים. גם בית מקדשנו זה חרב בעוונותינו ורק בעתיד ינחה נצר משבט יהודה את ישראל לעיר המנוחה הנצחית, ל"שילה" האמיתית, ושלום לנצח ישרור בעולם וישב איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו – אוסרי לגפן עירה וגו'.

וכדי לסבר את האוזן, שיעקב אבינו השתמש דוקא בשם שילה נראה לנו להציע השערה כדלקמן. יש מקום לתמוה שבספר יהושע (יח, א) מסופר – ללא הסבר נוסף – שבני ישראל הקימו את המשכן אחרי כיבוש הארץ דוקא בשילה. אכן שיכן ה' שמו בשילה בראשונה (ירמיהו ז, ב). האין להניח. שכשם שירושלים נבחרה למקום המקדש ע"י מעשה העקידה, כן גם יש לבחירה של שילה יסוד במעשי האבות? למה לא הוזכרה שילה באף מאורע של מעשי אבות שהם סימן לבנים ולעומת זאת אפילו הבמות שהוקמו בשעת היתר במות מוקמו בחברון ובבית אל, ערים שצוינו במעשי אבות?

בעיון דלהלן נראה לנו למצוא תשובה שתספק אותנו. התורה שתקה, כנראה במכוון, ולא פירשה מאורע מסויים חשוב ונכבד מאירועיו של יעקב אבינו. לפני מותו רומז לנו יעקב שנלחם באמורי ולקח מארצו בחרבו ובקשתו (בראשית מח, כב). ואין זה אלא מעשה נס בהתחשב בכוח הלחימה המוגבל של יעקב. מתי קרה דבר זה? אין עלינו לחטט הרבה כדי לאתר את האירוע הזה. בין השורות נקרא זאת בבראשית לה, ה. הריגתם של אנשי שכם העכירה את היחסים בין תושבי הארץ ובית יעקב. כל רגע עלולים היו אנשי האמורי לקום על בית יעקב למלחמה כדי להשמידו (בראשית לד, ל). בדבר ה' עולה יעקב משכם לבית אל וכאן הותקף בדרכו ע"י האמורי, ובמעשה נס הצליח להכותו וזכה בשקט ושלוה לעצמו ולביתו. "וויסעו ויהי חיתת אלקים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב" (שם לה, ה).

שילה היתה במסילה בין שכם לבית אל (שופטים כא, יט). במסילה זו זכה יעקב לנצחון מעשה נס על האמורי. ותמוה הוא אם אין קשר בין נצחון זה לבחירת שילה למקום המקדש. אנו אף מניחים שנצחון זה אשר הנחיל מנוחה ליעקב וביתו הינו היסוד לשם העיר שילה – עיר המנוחה. מתוך הנצחון בחר יעקב את העיר למקום המקדש. התורה אינה מזכירה מאורע זה שהרי בעצה ממרום ניטש משכן שילה וירושלים נקבעה למקום המקדש. אבל בבית ישראל נשמרה מסורת זו של קדושת שילה ושם נקבע המקום הראשון למקדש א-ל.

אך בברכת יעקב האחרונה לפני מותו שנאמרה ברוח הקודש, מצא את מקומה בשם שילה, השם בעל החשיבות במאורעות הימים. כי הוא אינו מכוון רק לעיר זו השוכנת בין שכם לבית-אל, אלא הנו מציין את עיר המנוחה עיר הקודש, ממנה יצא השלום הנצחי המביא גשר לעולם כולו כתום מלחמות ישראל עם אויבי ה'.